

KSIĄŻKA POLECANA PRZEZ LEKARZY WETERYNARIÍ

50
oryginalnych
przepisów

Księga zdrowia psa i kota

ZINTEGROWANA OPIEKA I ŻYWIENIE

Gary Richter, M.S., D.V.M.

Gary Richter, M.S., D.V.M.

Księga zdrowia psa i kota

ZINTEGROWANA OPIEKA I ŻYWIENIE

Przekład: Martyna Mataśka

G A L A K T Y K A

Tytuł wydania oryginalnego:
The Ultimate Pet Health Guide

Copyright © 2017 Gary Richter
Originally published in 2017 by Hay House Inc.
Wydanie oryginalne opublikowało w 2017 Hay House Inc.
All rights reserved. Wszelkie prawa zastrzeżone.

Wydanie polskie © 2018 by Galaktyka sp. z o.o.

90-644 Łódź, ul. Żeligowskiego 35/37
tel. +42 639 50 18, 639 50 19, tel./fax 639 50 17
e-mail: info@galaktyka.com.pl; sekretariat@galaktyka.com.pl
www.galaktyka.com.pl

ISBN: 978-83-7579-671-1

Konsultacja: *lek. wet. Jacek Szulc*
Redakcja: *Renata Kozłowska*
Redakcja techniczna: *Marta Sobczak-Proga*
Korekta: *Karolina Kozera, Monika Pączkowska, Monika Ulatowska*
Redaktor prowadzący: *Marek Janiak*

Projekt okładki: *Artur Nowakowski*
Skład: *Garamond*
Druk: OZGRAF S.A.

Medycyna jest gałęzią nauki cechującą się stałym rozwojem wiedzy. Badania naukowe i trwały postęp w klinicznych metodach postępowania wywierają także wpływ na farmakoterapię. Autorzy niniejszego dzieła starali się przedstawić dokładne informacje i wskazówki dotyczące dawkowania różnych leków przy odpowiednim zastosowaniu oraz w zgodzie z aktualnym stanem wiedzy. Te wskazówki dawkowania są zgodne ze standardowymi przepisami i wskazaniami producentów. Mimo to, ani Autorzy, ani Wydawnictwo, nie mogą gwarantować prawidłowości dawkowania. Lekarzom praktykującym zaleca się, aby w każdym przypadku stosowania leków uwzględniali informacje producenta odnośnie do dawkowania i przeciwwskazań. Podanie w niniejszej książce nazw użytkowych, nazw handlowych, oznakowań towarów itp. nie uprawnia do przypuszczeń, że takie nazwy można uznać za wolne w sensie ustawodawstwa o znakach fabrycznych i o ochronie prawnej znaków fabrycznych, czyli takie, których każdy może dowolnie używać. Niniejsze dzieło jest chronione prawem autorskim. Ugruntowane w ten sposób prawa, zwłaszcza prawo wykonywania przekładów, przedruków, wygłaszania wykładów i odczytów, wykorzystywania fotografii i tabel, przesyłania drogą radiową, mikrofilmowania lub powielania innymi sposobami oraz gromadzenia i magazynowania w zakładach przetwarzania danych, są zastrzeżone, z uwzględnieniem także wykorzystywania w postaci streszczenia. Powielanie niniejszego dzieła lub jego części jest, nawet w pojedynczym przypadku, dozwolone jedynie w granicach prawnych postanowień ustawy obejmującej prawo autorskie. Wykroczenia podlegają postanowieniom karnym wynikającym z ustawy o prawie autorskim.

Pełna informacja o ofercie, zapowiedziach i planach wydawniczych
www.galaktyka.com.pl
info@galaktyka.com.pl; sekretariat@galaktyka.com.pl

Wszelkie prawa zastrzeżone. Bez pisemnej zgody wydawcy książka ta nie może być powielana ani w częściach, ani w całości. Nie może też być reprodukowana, przechowywana i przetwarzana z zastosowaniem jakichkolwiek środków elektronicznych, mechanicznych, fotokopiarskich, nagrywających i innych.

SPIS TREŚCI

Przedmowa.....	IX
Wstęp.....	XI
Wprowadzenie.....	XVII
CZĘŚĆ I ODŻYWIANIE JEST PODSTAWĄ ZDROWIA	
ROZDZIAŁ 1 Dlaczego odżywianie ma znaczenie?.....	3
ROZDZIAŁ 2 Podstawowe wymagania żywieniowe psów i kotów.....	9
Odżywianie.....	20
ROZDZIAŁ 3 Zrozumienie przepisów prawnych.....	23
ROZDZIAŁ 4 Składniki i przygotowanie pożywienia.....	27
ROZDZIAŁ 5 Poradnik komponowania zbilansowanej diety dla zwierząt.....	33
ROZDZIAŁ 6 Cała prawda o suplementach.....	41
CZĘŚĆ II MEDYCYNĄ ZINTEGROWANĄ: UTRZYMYWANIE I PRZYWRACANIE ZDROWIA	
ROZDZIAŁ 7 Coś więcej niż tylko żywienie.....	51
ROZDZIAŁ 8 Medycyna komplementarna i alternatywna.....	59
ROZDZIAŁ 9 Marihuana lecznicza.....	71
ROZDZIAŁ 10 Technika a medycyna holistyczna.....	79
CZĘŚĆ III NAJCZĘSTSZE CHOROBY, ICH PRZYCZYNY I ZINTEGROWANE LECZENIE MEDYCZNE	
ROZDZIAŁ 11 Alergie i problemy skórne.....	93
ROZDZIAŁ 12 Choroba zwyrodnieniowa stawów / zapalenie stawów.....	103

ROZDZIAŁ 13	Twardy kamień do zgryzienia.....	113
ROZDZIAŁ 14	Przewlekłe choroby układu pokarmowego.....	121
ROZDZIAŁ 15	Choroby trzustki	129
ROZDZIAŁ 16	Cukrzyca.....	137
ROZDZIAŁ 17	Choroby serca.....	145
ROZDZIAŁ 18	Choroby wątroby i pęcherzyka żółciowego.....	157
ROZDZIAŁ 19	Choroby nerek	167
ROZDZIAŁ 20	Nowotwory	177
ROZDZIAŁ 21	Choroby tarczycy	189
ROZDZIAŁ 22	Choroby nadnerczy	199
ROZDZIAŁ 23	Choroby autoimmunologiczne	205
	Zakończenie.....	213
	Załącznik A.....	215
	Załącznik B.....	219
	Załącznik C	229
	Potrawy dla psów.....	235
	Potrawy dla kotów.....	256
	Załącznik D	275
	Załącznik E.....	279
	Przypisy.....	283
	Indeks	303
	Podziękowania.....	319
	O autorze.....	321

ROZDZIAŁ 5

PORADNIK KOMPONOWANIA ZBILANSOWANEJ DIETY DLA ZWIERZĄT

*Pozwól pożywieniu być twym lekarstwem,
a lekarstwu twym pożywieniem.*

– HIPOKRATES

Mądre słowa Hipokratesa są tak samo prawdziwe dziś, jak były ponad 2000 lat temu. W jego czasach nie istniały syntetyczne pestycydy, nawozy i antybiotyki. Cała żywność była z założenia organiczna. Z konieczności jedzenie było lekarstwem, a lekarstwo jedzeniem.

Czasy Hipokratesa to dawne dzieje, a my oddaliśmy się od stosowania „pożywienia jako lekarstwa”, za to pozwoliliśmy, żeby lekarstwa były wewnątrz naszego pożywienia. Hodowle i uprawy przemysłowe doprowadziły do zanieczyszczenia żywności antybiotykami, hormonami, pestycydami itp.¹ Co więcej, nasze pożywienie nie jest już tak odżywcze jak kiedyś. W 2004 roku badacz z Uniwersytetu w Teksasie (University of Texas) przeanalizował dane Departamentu Rolnictwa Stanów Zjednoczonych (ang. U.S. Department of Agriculture – USDA) i odkrył, że w latach 1950–1999 spadła zawartość 6 z 13 składników odżywczych w popularnych owocach i warzywach².

Jak do tego doszło? Dekady badań nad tym, jak zwiększyć wydajność plonów na hektar, doprowadziły do zubożenia gleb. Rolnicy wybierali zboża rosnące szybciej, ale o niższej zawartości składników odżywczych³. Bardziej wydajne (i opłacalne) jest karmienie krów wysokoenergetycznymi ziarnami, np. kukurydzą, niż trawą, którą żywiłyby się

w naturalnych warunkach. Ale to zwierzęta karmione trawą dostarczają mięsa o niższej całkowitej zawartości tłuszczu. W dodatku tłuszcz ten, zawiera więcej korzystnych dla ogólnego stanu zdrowia kwasów tłuszczowych, witamin A i E oraz antyoksydantów, pomagających w zwalczaniu komórek nowotworowych.

Uprzemysłowienie hodowli doprowadziło do wzrostu ilości szkodliwych substancji i zmniejszenia zawartości składników odżywczych w pożywieniu. Im więcej żywności przetwarzamy, tym większa utrata pełnowartościowych substancji pokarmowych. Dobrą koncepcją dla nas, jako konsumentów, jest kupowanie lokalnych, organicznych produktów, które są „najczystsze” i najbardziej wartościowe. Biorąc pod uwagę i tak niekorzystną sytuację, jeśli chodzi o jakość odżywczą dostępnego nam pożywienia, najlepszym rozwiązaniem dla naszych zwierząt będą świeże, pełnowartościowe i jak najmniej przetworzone posiłki, zawierające odpowiednie proporcje wody, białek, tłuszczu, kalorii, witamin i składników mineralnych. Należy powtórzyć jeszcze raz, że sprzedaż napędzają konsumenci. To, co kupujemy, wpływa na to, co jest produkowane przez przemysł spożywczy.

Chociaż żywność w czasach Hipokratesa była bogatsza w składniki odżywcze, mamy nad nim

pewną przewagę – nasza wiedza w dziedzinie żywienia jest znacznie większa. Wiele braków w profilach odżywczych naszych diet można uzupełnić dzięki różnorodności produktów i odpowiednich suplementów. Co więcej, suplementacja żywienia (zobacz rozdziały 6 i 7) „pozwała lekarstwu być naszym pożywieniem” w sposób, o którym Hipokrates mógł tylko pomarzyć.

CO TWORZY OPTYMALNĄ DIETĘ

Udało mi się wyłożyć podstawy dotyczące tego, czym jest żywienie psów i kotów i, w szerszym kontekście, czym powinno być. Wiemy, że nie cała żywność jest równorzędna; sposób uprawy zbóż lub hodowli zwierząt gospodarskich ma znaczący wpływ na wartość odżywczą pożywienia. W wielu przypadkach nie da się praktycznie porównać przysłowiowych pierników do pierników. Ważne też, by zrozumieć, że gdy firma opracowuje nową dietę, nie powinna polegać tylko na publikowanych wytycznych żywieniowych. Aby odpowiednie wartości odżywcze karmy były zapewnione, przedsiębiorstwa powinny badać ich poziom zarówno w poszczególnych składnikach, jak i w końcowym produkcie. Nawet wtedy mogą wystąpić odchylenia, gdyż półprodukty do wyrobu karm pozyskiwane są z różnych źródeł. W warunkach domowych nie jesteśmy w stanie poddać używanych składników badaniom. Dlatego konieczne jest stosowanie diety stworzonej przez dietetyka. Potrzeba dużej wprawy, by sprawnie poruszać się w tym niełatwym zagadnieniu i opracować całkowicie dopasowany jadłospis.

Rozpoczynając omawianie optymalnej diety, będziemy oceniać ilość białka, tłuszczu, węglowodanów, witamin i minerałów niezbędną do zaspokojenia indywidualnych potrzeb psów lub kotów, którymi się opiekujemy. Wymagania te są uzależnione od wieku, rasy, stylu życia i tego, czy zwierzę będzie się rozmnażało czy nie.

Zarówno AAFCO, jak i NRC publikują dane dotyczące potrzeb zwierząt na różnych etapach życia,

jak dojrzewanie, dorosłość, reprodukcja, karmienie młodych itd. Wspominałem w rozdziale 3, że NRC dokonuje swoich obliczeń w oparciu o składniki uznawane za najlepsze odżywczo pod względem przyswajalności i biodostępności. Wytyczne AAFCO dostosowują zalecenia NRC, biorąc pod uwagę zastrzeżenia producentów karmy dla zwierząt. Przygotowując domową dietę i robiąc analizę odżywczą, specjalista może wybrać wskazówki AAFCO lub NRC, bądź połączyć oba ujęcia.

Całkowita wartość odżywcza diety jest sumą wartości odżywczej jej części składowych. Parametr ten najlepiej więc określić, analizując każdy komponent osobno. Analizy są potem łączone i porównywane z potrzebami żywieniowymi konkretnego zwierzęcia. Do wyliczenia całkowitej wartości pokarmowej poszczególnych diet można wykorzystać dane USDA dotyczące składu produktów spożywczych – trzeba jednak pamiętać, że poziom ich wartości odżywczych jest zróżnicowany, uzależniony od sposobu przetwarzania składników.

WARTOŚĆ ENERGETYCZNA I PODSTAWOWA PRZEMIANA MATERII (PPM). DZIENNE ZAPOTRZEBOWANIE ENERGETYCZNE U ZWIERZĄT

Pożywienie to energia. Energia potrzebna jest do zachowania funkcji organizmu na wszystkich poziomach, od metabolizmu komórkowego, poprzez działanie organów, do poruszania całym ciałem. Wartość energetyczna zawarta w tłuszczach, białkach i węglowodanach wyrażana jest w kilokaloriach (kcal). (Kiedy mówimy o kaloriach w naszych posiłkach, tak naprawdę oznacza to kilokalorie. Nazwa ta jest skracana ze względu na wygodę). Liczba kalorii (energii) potrzebnych danemu osobnikowi zależy od wielu czynników, takich jak gatunek, wiek, styl życia i ogólny stan zdrowia.

Podstawowa przemiana materii (PPM; ang. *basal metabolic rate* – BMR) jest miarą tego, jak dużo energii potrzeba do podtrzymania podstawowych funkcji organizmu. PPM jest raczej niezmienną

wartością, ponieważ mierzy minimalną ilość energii konieczną do utrzymania funkcji życiowych.

Organizmy biologiczne mają znacznie więcej zadań niż sama egzystencja. Zwierzęta poruszają się, trawią jedzenie, gonią za piłką itd., i na wszystkie te dodatkowe czynności potrzebują energii. Liczba kalorii potrzebnych do zasilania dziennej aktywności fizycznej w połączeniu z PPM daje dzienne zapotrzebowanie energetyczne (ang. *daily energy requirement* – DER).

Jednakże ilość spożywanego pożywienia nie równa się ilości energii, którą organizm jest w stanie z niego wydobyć. Innymi słowy, nie wystarczy znać swoje dzienne zapotrzebowanie energetyczne. Należy też poznać wartość energetyczną danego posiłku.

WARTOŚĆ ENERGETYCZNA POŻYWIENIA

Nie każda spożyta kaloria będzie kalorią przyswojoną. Niestety, żaden przewód pokarmowy nie jest stuprocentowo wydajny i dlatego część kalorii jest „marnowanych”. Co zbierasz do torebki w trakcie spacerów lub wybierasz z kувety? To po części niestrawione kalorie. Zakładając, że nie przekarmiamy zwierząt i nadmierna ilość kalorii nie przelatuje im po prostu przez organizm, widzimy tu różnicę pomiędzy kaloriami spożytymi i strawionymi. Różnica ta jest pochodną wartości energetycznej pożywienia (ang. *digestible energy* – DE).

Wartość energetyczna to procentowo ilość pożywienia, które zwierzę jest w stanie przyswoić przez trawienie. Jest ona wypadkową względnej przyswajalności karmy i wydajności przewodu pokarmowego. Dobrze, że mamy przynajmniej częściową kontrolę nad oboma parametrami.

Możemy kontrolować względną przyswajalność pożywienia. To my, właściciele zwierząt, wybieramy optymalną karmę, bogatą w składniki o dobrej wchłaniania. Na podstawie relacji moich klientów, którzy zamienili swoim podopiecznym suchą karmę na pełnowartościową dietę, mogę potwierdzić, że stolce zwierząt wyraźnie się zmniejszyły, a „zapach” złagodniał. Wynika to z względnej przyswajalności; kiedy organizm jest w stanie

strawić większość pożywienia, niewiele materii zostaje wydalonej. Ponadto mniej niestrawionych resztek trafia do jelita grubego, gdzie stają się pożywką dla naszych przyjacielskich drobnoustrojów. A mniejsza aktywność bakterii oznacza mniej nie milego „zapaszku”.

Mniejsze kupy, które nie śmierdzą! Może powinienem na tym skończyć. Czy ktoś potrzebuje lepszej motywacji do przejścia na dietę opartą na świeżych i pełnowartościowych produktach?

Wartość energetyczna pożywienia może być większa, jeśli zwierzę ma zdrowy i efektywny przewód pokarmowy. Na to również mamy wpływ, choć mniej bezpośredni niż przy doborze składników diety. Słabe trawienie może mieć wiele przyczyn, które omówimy szczegółowo w kolejnej części dotyczącej kłopotów trawiennych. Na razie wystarczy powiedzieć, że wiele problemów przewodu pokarmowego jest wywoływanych przez ukryte stany zapalne, powodujące niski poziom przyswajalności wartości odżywczych. Podawanie wrażliwym osobnikom odpowiednich białek i suplementów często poprawia zdrowie i wydajność przewodu pokarmowego.

Teraz, kiedy już jesteśmy uzbrojeni w wiedzę o wartości energetycznej składników pokarmowych, czynnikach wpływających na ich przyswajalność oraz o funkcjach i rodzajach aktywności, do których zwierzęta potrzebują energii, nadszedł czas, by określić zapotrzebowanie bytowe (ang. *resting energy requirement* – RER). (Dla naszych rozważań możemy przyjąć, że jest ono bardzo podobne do PPM).

ZAPOTRZEBOWANIE BYTOWE (RER) WEDŁUG MASY CIAŁA

RER może być obliczone na podstawie następującego równania⁴:

$$\text{RER w kcal/dzień} = 70 \times (\text{masa ciała w kilogramach})^{0,75}$$

Ale po co się męczyć z matematyką? Poniższa tabela przedstawia obliczenia RER dla psów i kotów według masy ciała.

Masa ciała (w kilogramach)	RER w kcal/dzień
1,0	65
2,0	110
2,5	149
3,5	184
4,5	218
7,0	295
9,0	366
11,5	433
13,5	497
16,0	558
18,0	616
22,5	729
27,5	835
32,0	938
36,5	1037
41,0	1132
45,5	1225
54,5	1405
59,0	1492
63,5	1577
68,0	1661

Obliczyliśmy zapotrzebowanie bytowe zwierząt na podstawie masy ciała i jesteśmy o jeden krok bliżej określenia dziennego zapotrzebowania energetycznego dla danego zwierzęcia. Użyjemy RER jako wartości wyjściowej do oszacowania potrzeb energetycznych twojego pupila, wykorzystując mnożniki w celu uwzględnienia poziomu aktywności, wieku, rasy, stanu reprodukcyjnego itp. Następna tabelka przedstawia wyliczenia dziennego zapotrzebowania energetycznego (DER) dla psów i kotów⁵.

Określanie DER na podstawie RER

Stan życiowy	DER psów	DER kotów
Zmniejszenie masy ciała	1,0 × RER	1,0 × RER
Dorosty wykastrowany (zwykła aktywność)	1,6 × RER	1,2 × RER
Dorosty niewykastrowany	1,8 × RER	1,4 × RER
Mąta aktywność	2,0 × RER	Nie dotyczy
Średnia aktywność	3,0 × RER	1,6 × RER
Duża aktywność	4–8 × RER	Nie dotyczy
Ciąża (dni 0-42)	1,8 × RER	1,6 × RER (wolny dostęp do karmy)
Ciąża (dni 42+)	3,0 × RER	2 × RER (wolny dostęp do karmy)
Karmienie	4-8 x RER	2–6 × RER (wolny dostęp do karmy)
Szczenię/kocię (od zaprzestania karmienia do 4. miesiąca)	3,0 × RER	2,5 × RER
Szczenię/kocię (od 4. miesiąca do dorostości)	2,0 × RER	2,5 × RER

ZRÓŻNICOWANIE DER W ZALEŻNOŚCI OD WIEKU I RASY

Weź pod uwagę, że są to obliczenia przybliżone i oparte na badaniach dużych grup psów i kotów. Z całą pewnością będą występować różnice między poszczególnymi osobnikami. Ponadto DER zmienia się w czasie. Psy poniżej drugiego roku życia mogą potrzebować nawet o 20% więcej energii niż psy pomiędzy trzecim a siódmym rokiem życia. Z kolei psy starsze niż siedem lat mogą potrzebować o 20% mniej energii, niż wskazuje DER.

Także budowa ciała (pokrój) jest przyczyną różnicowości, szczególnie w przypadku psów. Mniejsze psy mają większe zapotrzebowanie energetyczne na kilogram masy ciała niż duże. U psów tych samych rozmiarów będą również występować różnice uzależnione od rasy. Wyobraźmy sobie siedmiokilogramowego shih-tzu, który prowadzi raczej siedzący tryb życia, i porównajmy z bardzo aktywnym jack russell terrierem tych samych rozmiarów. Metabolizm i poziom aktywności to znaczące czynniki różnicujące DER między rasami. Istnieją dane opisujące te odmienności – można je odnaleźć, jeśli tylko masz czas na poszukiwania.

Szczenięta dużych ras mają specyficzne wymagania żywieniowe, które wychodzą poza to, co do tej pory omówiliśmy. Przedstawiłem je szczegółowo w załączniku C.

MONITORUJ MASĘ CIAŁA ZWIERZĘCIA ZA POMOCĄ OCENY KONDYCJI CIAŁA

System punktowy, zwany oceną kondycji ciała (ang. *body condition score* – BCS), to prosta metoda monitorowania, czy zwierzę ma odpowiednią masę ciała, czy jest za grube lub za chude. Lekarze weterynarii stosują to narzędzie do określania masy ciała i ogólnej kondycji psów i kotów, w oparciu o ilość tkanki tłuszczowej i widoczne (lub nie) elementy kośćca zwierzęcia.

Istnieją dwa typy skali BCS. Pierwsza jest pięciopunktowa ze średnią wartością BCS = 2,5; druga dziewięciopunktowa, a średnia wartość BCS = 5. W gabinetach weterynaryjnych często możemy otrzymać kopie tabel BCS z obrazkami, dzięki którym właściciele psów i kotów mają poglądowy materiał do porównania.

Tabela oceny kondycji (BCS) dla kotów

Wynik: 1–4 = niedowaga, 5 = prawidłowa masa ciała, 6–9 = nadwaga

1	Dotykając ciała kota, nie można wyczuć tłuszczu. U krótkowłosych kotów żebra są wyraźnie widoczne gołym okiem. Kości biodrowe i kręgi lędźwiowe łatwo wyczuwalne ręką. Brzuch ostro podkasany.
2	Dotykając ciała kota, nie można wyczuć tłuszczu. U krótkowłosych kotów żebra są wyraźnie widoczne gołym okiem. Łatwo wyczuwalne kręgi lędźwiowe, okryte niewielką ilością tkanki mięśniowej. Brzuch wyraźnie podkasany.
3	Dotykając brzucha kota, można wyczuć niewielką ilość tkanki tłuszczowej. Żebra łatwo wyczuwalne, z niewielką warstwą tłuszczu. Talia wyraźnie zwężona i uwydatniona pod żebrami. Łatwo wyczuwalne kręgi lędźwiowe.
4	Brak wyraźnego i namacalnego tłuszczu na brzuchu. Żebra wyczuwalne pod małą warstwą tłuszczu. Talia widocznie zwężona i uwydatniona pod żebrami. Brzuch średnio podkasany.
5	Niewiele namacalnego tłuszczu na brzuchu. Żebra wyczuwalne pod niewielką warstwą tłuszczu. Talia widoczna pod żebrami, ale bez ostrego zwężenia w kierunku ciała.
6	Żebra wyczuwalne pod minimalnie nadmierną warstwą tłuszczu. Brak zwężenia w talii. Warstwa tkanki tłuszczowej na brzuchu i talia są widoczne, ale nieznaczne.
7	Talia trudno dostrzegalna. Żebra pokryte są widoczną warstwą tłuszczu i nie są łatwo wyczuwalne. Widoczna wyściółka tłuszczowa na brzuchu. Brzuch staje się bulwiasty.
8	Brak dostrzegalnej talii. Żebra niewyczuwalne ze względu na dużą warstwą tłuszczu. Tłuszcz zbiera się w okolicach kręgów lędźwiowych. Brzuch jest wyraźnie bulwiasty z wyraźną wyściółką tłuszczową.
9	Żupełny brak talii, brzuch wyraźnie bulwiasty, zwisający. Wiele otłuszczonych obszarów w okolicach kończyn, pyska i kręgołupa lędźwiowego. Żebra niewyczuwalne, pokryte znaczną ilością tkanki tłuszczowej.

Tabela oceny kondycji (BCS) dla psów

Wynik: 1–4 = niedowaga, 5 = prawidłowa masa ciała, 6–9 = nadwaga

1	Brak widocznego tłuszczu. Kości wyraźnie sterczą. Wyraźnie zarysowana miednica, żebra i kręgi lędźwiowe. Pies wychudzony z wyraźnymi oznakami zaniku tkanki mięśniowej.
2	Brak namacalnej tkanki tłuszczowej wyczuwalnej w dotyku. Miednica, żebra i kręgi lędźwiowe wyraźnie zauważalne, widoczne inne kości. Niewielki ubytek masy mięśniowej.
3	Miednica może być widoczna. Wyrostki kręgów lędźwiowych są dostrzegalne. Łatwo wyczuwalne żebra bez namacalnej tkanki tłuszczowej. Wyraźna talia.
4	Łatwo dający się zauważyć podkasany brzuch i talia. Widoczne żebra z niewielką warstwą pokrywającego je tłuszczu.
5	Patrząc na psa z góry, łatwo dostrzec talię odcinającą się od żeber. Patrząc z boku, widzi się podkasanie brzucha. Żebra wyczuwalne pomimo odrobiny tłuszczu – jego warstwa nie jest zbyt gruba.
6	Gdy patrzy się na psa z góry, talia jest tylko trochę zarysowana. Widać podkasanie brzucha. Żebra wyczuwalne pod umiarkowaną warstwą tłuszczu.
7	Podkasanie brzucha może występować lub nie, ale, patrząc na psa z góry, nie widać talii. Widoczny nadmiar tłuszczu w miejscu łączenia ogona z ciałem oraz w okolicach lędźwi. Trudno wyczuwalne żebra pod znaczną ilością tkanki tłuszczowej.
8	Niewidoczna talia i brak podkasania brzucha. Brzuch może zwisać i być rozdęty. Duży nadmiar tłuszczu w okolicach lędźwi i ogona. Żebra wcale niewyczuwalne lub wyczuwalne tylko pod silnym naciskiem, pokrywa je znaczna warstwa tkanki tłuszczowej.
9	Brzuch wyraźnie rozdęty. Zupełny brak talii i podkasania brzucha. Żebra niewyczuwalne. Duże obszary tłuszczu w okolicach podstawy ogona, kręgosłupa i klatki piersiowej. Tłuszcz gromadzi się na kończynach i wokół szyi.

**PRAKTYCZNE WYKORZYSTANIE
OMÓWIONYCH INFORMACJI**

Optymalne odżywianie można zapewnić poprzez staranny dobór składników, uwzględniając ich przyswajalność, profil wartości odżywczych i zapewniając ich odpowiednią ilość. W swoim arsenale masz teraz wiedzę o tym, jakie substancje pokarmowe i jaka zawartość energii powinny się znaleźć w najlepszej z możliwych diecie psów i kotów. Na tym etapie zasadniczy wybór polega na tym, czy kupić karmę, czy samemu ją przygotować.

Jeśli wybierzesz przygotowywanie posiłków dla swojego zwierzęcia, pamiętaj, że bilansowanie diety jest bardzo skomplikowane i nie da się tego zrobić na oko. Ja sam, po 10 latach studiów i prawie 20 latach pracy jako lekarz weterynarii, zwracam się do dietetyków zwierzęcych, kiedy potrzebuję

ułożenia niestandardowej diety. Stawka jest zbyt wysoka, więc nie da się tego zrobić w żaden inny sposób. Pies czy kot może żywić się najświeższymi, organicznymi składnikami i ciągle mieć kłopoty pokarmowe, jeśli jego dieta nie jest odpowiednio zbilansowana.

Masz już wiedzę, by porównać różne rodzaje komercyjnej karmy sprzedawanej w sklepach. Wiele obecnie dostępnych na rynku surowych i liofilizowanych posiłków jest znacznie lepszych od puszek i toreb z suchą karmą, które wcześniej stanowiły jedyny wybór. Wadą kupowania gotowych produktów surowych i liofilizowanych jest ich koszt (w szczególności dla dużych psów) oraz brak możliwości dopasowania składników w przypadku zwierząt o szczególnych wymaganiach żywieniowych.

Moim zdaniem, należy rozpocząć od określenia DER obliczonego na podstawie równania lub z ta-

belki. Następnie trzeba sprecyzować BCS i wykorzystać zdrowy rozsądek do oszacowania dziennego zapotrzebowania kalorycznego twojego psa lub kota. Co może się stać w najgorszym przypadku?

Jeśli go przekarmisz, to przytyje – wtedy należy zmniejszyć porcje pożywienia. I postąpić odwrotnie w przypadku podawania zbyt małej ilości karmy. Biologia wiele wybaczy.

CZEGO SIĘ SPODZIEWAĆ

W kolejnych rozdziałach omówimy powszechnie występujące choroby psów i kotów, ich wpływ na organizm oraz to, jak i dlaczego się pojawiają. Możesz przeczytać tekst w całości lub skoncentrować się na częściach odnoszących się do schorzeń twoich zwierząt. Tak czy inaczej znajdziesz tu treści, które mogą ci się przydać teraz lub w przyszłości.

Dolegliwości opisane w poniższych rozdziałach wybrałem ze względu na to, że są często spotykane oraz dobrze reagują na leczenie zintegrowane. Postępowanie wyłącznie konwencjonalne często nie przynosi wystarczających efektów u zwierząt cierpiących na te choroby. W przypadku omówionych schorzeń opieka zintegrowana jest bardziej skuteczna.

W opisie każdej choroby skrótkowo przedstawię terapie wykorzystywane do jej leczenia. W ich zakres wejdą ogólnie zaakceptowane konwencjonalne „standardy leczenia”, terapie nowatorskie, jeśli takie są dostępne, oraz rozwiązania holistyczne, które albo są powszechnie stosowane, albo sam z sukcesem z nich korzystam w leczeniu moich pacjentów. W większości przypadków omówię raczej substancje aktywne w suplementach, a nie konkretne preparaty. Gdy wymieniam produkt z nazwy, robię to ze względu na jego unikatowy skład, trudno dostępny poza daną marką.

Rozpiętość możliwości medycyny alternatywnej w leczeniu danej dolegliwości jest tak duża, że nie da się przedstawić każdej z nich. Holistycznie ukierunkowany lekarz weterynarii powinien umieć pomóc w wybraniu odpowiednich metod terapeutycznych nieomówionych w następnych rozdziałach.

ROZDZIAŁ 11

ALERGIE I PROBLEMY SKÓRNE

*Zdrowie w znacznie większym stopniu opiera się na naszym
przyzwyczajeniach i odżywianiu niż na medycynie.*

– JOHN LUBBOCK

Skóra to narząd niepodobny do innych. Chroni tkanki wewnętrzne, reguluje temperaturę ciała, wchłania substancje ze środowiska i wydziela je na zewnątrz. Ponadto jest jednym z głównych narządów zmysłów. Wszystko, co zwierzęta czują poprzez skórę, pomaga im kształtować postrzeganie świata.

Skóra jest wrażliwym narządem i nawet niewielki stan zapalny może powodować dyskomfort oraz źle wpływać na jakość życia. Psy i koty ze swędzącą, czerwoną, przetłuszczoną, pokrytą strupami lub łuszczącą się skórą są stałymi bywalcami gabinetów weterynaryjnych. Problemy dermatologiczne z reguły nie zagrażają życiu, ale mogą być irytujące, zarówno dla zwierzęcia, jak i dla właściciela. Gwarantuję, że ciągłe drapanie i gryzienie różnych części ciała może doprowadzić wszystkich domowników do szału! Przyczyn problemów skórnych może być wiele, ale dla skutecznego leczenia kluczowe jest zdiagnozowanie pierwotnego źródła choroby.

KIEDY COŚ IDZIE NIE TAK: ALERGIE I PRÓG WRAŻLIWOŚCI

Skóra to ochronny pokrowiec dla organizmu, więc nic dziwnego, że jest miejscem występowania pierwszych objawów odpowiedzi immunologicznej

na niekorzystne bodźce zewnętrzne. Układ odpornościowy chroni przed infekcjami, toksynami i innymi groźnymi czynnikami, ponieważ potrafi odróżnić to, co „normalne”, od tego, co „nienormalne”. Kiedy odpowiednie komórki wykryją coś nienormalnego lub obcego, wywołują reakcję zapalną, by otoczyć i wyeliminować szkodliwe cząstki. Ta metoda działania pozwoliła zwierzętom i ludziom przetrwać miliony lat, zanim zaczęliśmy korzystać z antybiotyków i medycyny współczesnej.

Zdarza się, że układ odpornościowy błędnie zidentyfikuje nieszkodliwą substancję, np. pyłek, jako potencjalne zagrożenie. Reakcja zapalna będzie wywoływana za każdym razem, gdy organizm zetknie się z tą substancją. Jeśli odpowiedź immunologiczna jest łagodna, mogą nie występować żadne objawy zewnętrzne. Reakcje odpornościowe są jednak addytywne, co oznacza, że nakładają się na siebie, aż do osiągnięcia progu wrażliwości – punktu, w którym pojawiają się objawy alergii.

Często zdarza się, że zwierzę jest uczulone na więcej niż jeden czynnik, a przecież każdy z nich wywołuje osobną reakcję odpornościową w organizmie. Jeśli kot lub pies ma alergię na pyłki i jednocześnie cierpi na łagodną nadwrażliwość pokarmową, jest prawdopodobne, że odpowiedź immunologiczna wywołana samym alergenem

w żywności byłyby bardzo słaba i objawy nie wystąpiłyby. W tym przypadku rozwiązanie problemów związanych z układem pokarmowym mogłoby obniżyć próg wrażliwości zwierzęcia i znacznie złagodzić symptomy alergii. Dlatego tak ważne jest wyeliminowanie jak największej liczby potencjalnych alergenów. Dość łatwo wpłyniemy na to, co zwierzę zjada, trudniej będzie z otaczającymi je pyłkami¹.

POZNAJ RÓŻNICE: ALERGIA KONTRA NADWRAŻLIWOŚĆ

Powinniśmy pamiętać, że u zwierząt rzadko występują prawdziwe reakcje alergiczne wywołane składnikami pokarmowymi. Podczas gdy potencjalnie zagrażające życiu reakcje na orzeszki ziemne, skorupiaki itp. u ludzi spotykane są dość często, u zwierząt prawie się nie zdarzają. Częściej doznają one nadwrażliwości pokarmowej objawiającej się niewielkim stanem zapalnym, powstałym jako reakcja na pożywienie, zawartą w nim toksynę lub sztuczne dodatki.

Ważne jest rozróżnienie pojęć *alergia* i *nadwrażliwość*. Alergie są reakcjami układu odpornościowego powodującymi natychmiastowy stan zapalny, od łagodnego po ostry. Na przykład u psa lub osoby z silną alergią na użądlenie pszczoł może wystąpić wstrząs anafilaktyczny z niewydolnością oddechową. Po drugiej stronie skali leży łagodna alergia na pchły, która może prowadzić u psów do miejscowego lub ogólnoustrojowego stanu zapalnego i powodować swędzenie.

Nadwrażliwości z reguły są subtelniejsze. Równie często są przyczyną problemów skórnych lub chorób układu pokarmowego, jednak nie w bezpośredni, zagrażający życiu sposób, jak to się dzieje w przypadku prawdziwej alergii.

REAKCJA IMMUNOLOGICZNA A UKŁAD POKARMOWY – ZESPÓŁ NIESZCZELNEGO JELITA

Dieta odgrywa wyraźną rolę w rozwoju niektórych alergii, może też wpływać na ich powstawanie po-

średnio poprzez układ pokarmowy, ponieważ 70% komórek odpornościowych organizmu znajduje się w jelitach². Gdzie więc lepiej koncentrować energię, jeśli nie tam, skąd pochodzi prawie trzy czwarte układu odpornościowego?

W normalnych warunkach kawałki pożywienia są trawione i rozkładane na składniki wystarczająco małe, by mogły przedostać się przez ściany jelita do krwiobiegu. Zespół nieszczelnego jelita występuje, gdy stan zapalny przewodu pokarmowego zwiększa przepuszczalność ściany jelita. Umożliwia to przenikanie do krwi większych cząsteczek, co może wywołać zapalną reakcję immunologiczną.

Przyczynami zespołu nieszczelnego jelita są najczęściej nieodpowiednia dieta lub nadwrażliwość pokarmowa, a objawy zapalenia mogą występować w każdym miejscu organizmu, również na skórze. Choć dolegliwość ta budzi kontrowersje wśród specjalistów medycyny zachodniej, jest dobrze znana w medycynie alternatywnej i komplementarnej^{3, 4}.

ROZPOZNAWANIE ALERGI I NADWRAŻLIWOŚCI U TWOJEGO ZWIERZĘCIA

Najczęstszymi objawami alergii i nadwrażliwości u zwierząt są: swędzenie, ból, łuszczenie się skóry, strupy, wypadanie sierści i infekcje. W ustalaniu przyczyny pierwszą wskazówką stanowią okoliczności pojawienia się objawów. Czy w tym czasie wprowadziłeś nowy rodzaj karmy lub smakołyk? Czy zwierzę przebywało w nowych miejscach albo przeprowadziłeś się do nowego domu? Czy objawy są sezonowe?

Jeśli objawy występują sezonowo, wynikają prawdopodobnie z obecności alergenów środowiskowych. Może być to związane z pyleniem różnych roślin bądź zwiększeniem populacji pcheł podczas cieplejszych miesięcy. Przyczyną alergii występujących niesezonowo często jest pożywienie, jednak nie da się zupełnie wykluczyć czynników środowiskowych tylko na podstawie okresów pojawiania się objawów.

Trzy najczęściej spotykane przyczyny stanu zapalnego skóry u zwierząt domowych to pchły, atopia i żywność. W kolejnych częściach omówimy objawy i źródła stanu zapalnego oraz metody, dzięki którym może być zdiagnozowany.

PCHŁY I ALERGICZNE PCHLE ZAPALENIE SKÓRY

Alergiczne pchle zapalenie skóry jest bez wątpienia najczęściej występującą alergią skórą u psów i kotów. Ugryzienie pchły i jej ślina często powoduje reakcję alergiczną. Zwierzęta cierpiące na tę chorobę mają swędzącą, czerwoną skórę pokrytą strupami. Pierwszym miejscem narażonym na stan zapalny jest najczęściej okolica ogona, ponieważ tam z reguły gromadzą się pchły. Niestety, są one ruchliwe i mogą znaleźć się na dowolnej części ciała zwierzęcia. Co więcej, reakcja ogólnoustrojowa, występująca niekiedy u psów i kotów z alergią na pchły, może powodować swędzenie w miejscach, gdzie tych pasożytów nie ma.

Zwierzęta cierpiące na alergiczne pchle zapalenie skóry czasem drapią się i wygryzają tak mocno, że może to prowadzić do rozwoju wtórnego zapalenia skóry. Staje się ona wtedy czerwona, gorąca i często wilgotna. Mogą pojawić się strupy i krosty. Obszar uszkodzonej i zakażonej skóry, powstały na skutek lizania i gryzienia, określa się terminem *hot spot* (gorąca rana).

Nie daj się zwieść brakiem widocznych śladów pcheł. Nie oznacza to jeszcze, że twoje zwierzę nie cierpi na alergiczne pchle zapalenie skóry! Nawet koty przebywające wyłącznie w domu mogą złapać pchły wniesione przez kogoś na butach lub ubraniach. Gdybym dostawał choć 10 centów za każdym razem, gdy przychodzi do mnie klient zarzekający się, że jego zwierzę nie ma pcheł, po czym okazuje się, że jednak one są... Ale prawdę mówiąc, dostaję tę dziesięciocentówkę za każdym razem. Rzecz w tym, że zdarza się to często! Dzieje się tak, gdyż pchły nie zawsze są widoczne podczas badania. Zwierzęta są w stanie skutecznie o siebie zadbać, dlatego większość psów i kotów z alergicz-

nym pchlim zapaleniem skóry może w danym momencie nie mieć na sobie pcheł.

ATOPOWE ZAPALENIE SKÓRY

Atopowe zapalenie skóry (atopia) jest najbardziej powszechną, obok pcheł, przyczyną alergii u psów i kotów. U zwierząt z atopią często występuje świąd twarzy, kończyn, pachwin, a nawet całego ciała. Możesz zaobserwować, że twój podopieczny liże i wygryza kończyny lub drapie swędzące zakażone uszy. Nadmierne drapanie może prowadzić do infekcji skórnych.

Atopia jest wywoływana przez czynniki środowiskowe, np. trawy, pyłki, roztocze i pleśń. Odpowiedź immunologiczna może rozwijać się po kontakcie bezpośrednim albo jako ogólnoustrojowa reakcja na alergeny wziewne. (Podobnie jak ludzie dostają kataru siennego na skutek oddychania powietrzem zawierającym pyłki, tak psy i koty mogą zacząć odczuwać swędzenie w wyniku wdychania alergenów). Atopia często, choć nie zawsze, ma charakter sezonowy. Może zacząć się w danym okresie, a przerodzić w dolegliwość całoroczną, gdyż nadwrażliwość pogłębia się z czasem.

Spośród trzech głównych przyczyn zapalenia skóry u zwierząt atopię najtrudniej zdiagnozować i leczyć. Dokładne określenie, na co zwierzę jest uczulone, może być pomocne, ale należy to zrobić za pomocą testów alergicznych, obejmujących badania krwi i testy śródskórne, przeprowadzonych w uzgodnieniu z lekarzem weterynarii.

Badania krwi polegają na sprawdzeniu w laboratorium reaktywności próbki na działanie różnych alergenów środowiskowych. Podczas testów śródskórnych niewielka ilość alergenu jest wstrzykiwana pod skórę, aby można było obserwować odpowiedź zapalną. W obu przypadkach im silniejsza reakcja, tym pacjent jest bardziej wrażliwy na działanie danego alergenu.

Metody te są równorzędne, ale testy śródskórne stanowią „złoty standard” w rozpoznawaniu alergii. Przeprowadzić je można jednak wyłącznie u lekarzy specjalizujących się w dermatologii wete-

rynaryjnej, podczas gdy badania krwi wykona zwykły gabinet weterynaryjny, zwykle za niższą cenę. Obie procedury dają wartościowe wyniki, chociaż testy śródskórne mogą być bardziej dokładne. Niezależnie od metody, praktyczne zastosowanie testów na alergię polega na umożliwieniu rozpoczęcia procesu odczulania (zobacz sekcję dotyczącą leczenia, dalej w tym rozdziale).

ZAPALENIE SKÓRY WYWOŁANE NADWRAŻLIWOŚCIĄ POKARMOWĄ

U zwierząt cierpiących na nadwrażliwość pokarmową często występuje stan zapalny oraz świąd twarzy, uszu i kończyn, choć czasem objawy te rozprzestrzeniają się również na inne części ciała. Niekiedy pojawiają się także problemy z układem pokarmowym, takie jak przewlekłe miękkie stolce lub gazy. Z oczywistych przyczyn objawy te są nie sezonowe.

Pomimo że nadwrażliwość pokarmowa wywołuje tylko 10–30% problemów skórnych u zwierząt, jest ona często jedną z pierwszych omawianych kwestii, gdy podejrzewamy alergię u psa lub kota. Dzieje się tak, ponieważ – podobnie jak na obecność pcheł – mamy dosyć duży wpływ na to, czym żywi się zwierzę. Co więcej, właściwa dieta jest podstawą dobrego zdrowia i optymalnie działającego układu immunologicznego. W związku z tym nawet jeśli twój pupil nie cierpi na nadwrażliwość pokarmową, to istnieje duża szansa, że poprawienie sposobu odżywiania złagodzi objawy alergiczne (pamiętaj, co mówiliśmy o prognozie wrażliwości!).

Najskuteczniejszym sposobem określenia, czy alergię lub przewlekłe problemy trawienne twojego zwierzęcia wywołane są jakimś produktem spożywczym, jest wprowadzenie diety próbnej, znanej również jako dieta o ograniczonym składzie (ang. *limited-ingredient diet* – LID) lub dieta eliminacyjna. Usuwając kolejne składniki z diety i obserwując zmiany, można ustalić z dużym prawdopodobieństwem, które z nich wywołują dolegliwości. Krótką instrukcję stosowania tej diety przedstawiłem w załączniku E.

Od niedawna dostępny jest test laboratoryjny NutriScan, który dostarcza wskazówek dotyczących wyboru pożywienia dla wrażliwych zwierząt. Test, stworzony przez dr Jean Dodds i laboratoria Hemopet, wykorzystuje naturalne przeciwciała występujące w ślinie do badania odczynowości na różne składniki pokarmowe. Spośród wszystkich testów opartych na badaniach śliny, reklamowanych jako pomocne przy rozpoznawaniu alergii pokarmowych i środowiskowych, NutriScan jest jedynym, którego działanie zostało potwierdzone naukowo.

Test NutriScan jest przydatny w przypadkach gdy wprowadzenie diety eliminacyjnej jest utrudnione lub gdy potrzebujemy wstępnego określenia, których produktów powinniśmy unikać w diecie. Ze względu na to, jak trudne może być przeprowadzenie diety próbnej, każda informacja upraszczająca całą procedurę jest mile widziana.

INNE PRZYCZYNY PROBLEMÓW SKÓRNYCH

Pchły, atopia i nadwrażliwość pokarmowa to najczęstsze przyczyny problemów skórnych u zwierząt, mimo to źródło choroby może tkwić jeszcze gdzieś indziej. A oto inne dolegliwości objawiające się zmianami skórnymi:

- **Pasożyty zewnętrzne:** nużycy i świerzby – choroby wywołane przez roztocze – wymagają wykonania zeskrobiny skóry do postawienia diagnozy, a do ich leczenia konieczne są leki na receptę.
- **Grzybica skóry:** niektóre gatunki chorobotwórczych grzybów są łatwo wykrywalne, ponieważ połyskują w świetle emitowanym przy użyciu czarnego filtra przez urządzenie zwane lampą Wooda. Częściej konieczny jest jednak posiew w kierunku grzybów lub badanie na obecność ich DNA w sierści zwierzęcia.
- **Niedoczynność tarczycy:** źle funkcjonująca tarczyca może dawać objawy w postaci przewlekłego świądu i przethuszczenia skóry. Problemy skórne często ulegają złagodzeniu lub nawet ustępują całkowicie dzięki odpowiedniej suple-

mentacji hormonami tarczycy (zobacz rozdział 21, który traktuje o diagnozowaniu i leczeniu niedoczynności tarczycy).

- **Niedobory żywieniowe:** brak kluczowych mikroskładników lub odpowiednich kwasów tłuszczowych może wywoływać zmiany skórne. Jeśli układ pokarmowy nie jest w stanie przyswajać składników odżywczych (np. w przypadku zespołu nieszczelnego jelita), to problemem może być nie dieta, lecz niedostateczne zdrowie układu pokarmowego (zobacz rozdział 14, dotyczący diagnozy i leczenia dolegliwości żołądkowo-jelitowych).

Każdy, kto cierpi na alergię, wie, że jej leczenie jest procesem trwającym całe życie. Z wyjątkiem przypadków alergii na pchły czy nadwrażliwości pokarmowej, gdzie alergen można definitywnie wyeliminować ze środowiska, większość zwierząt z alergiami skórnymi zawsze będzie wykazywać pewien poziom trwałych objawów. Poniżej przedstawiono możliwości leczenia konkretnych schorzeń, a także bardziej rozpowszechnione terapie, które mają zastosowanie do wszystkich form alergii skórnych.

LECZENIE KONWENCJONALNE

OCHRONA PRZED PCHŁAMI I LECZENIE ALERGICZNEGO PCHLEGO ZAPALENIA SKÓRY

Decyzja o tym, jaką metodę eliminacji pcheł zastosować, zależy od rodzaju alergii u psa lub kota oraz twojego własnego poziomu wrażliwości. W przypadku uczulonych zwierząt podstawą skutecznego leczenia jest usunięcie jak największej liczby pcheł w jak najkrótszym czasie. Jeśli więc ty lub twoje zwierzę macie alergię na pchły albo po prostu chcesz mieć czysty dom, niezbędne jest konwencjonalne leczenie.

Niemal wszystkie produkty farmaceutyczne na pchły i kleszcze stosuje się doustnie lub miejscowo, choć istnieją także specjalne obroże. Konieczność wyboru spośród wielu rodzajów leków może

namieszać w głowie. Próbując rozjaśnić nieco ten obraz, omówmy kilka spraw, o których należy pamiętać.

- **Doustne preparaty przeciw pchłom:** wszystkie doustne leki na pchły i kleszcze są dostępne wyłącznie na receptę. Ta kwalifikacja oraz podleganie regulacjom FDA wynikają z konieczności ich spożywania. Większość leków nowej generacji (od 2016 r.) jest bardzo skuteczna w walce z pchłami, niektóre działają także na kleszcze.

Tak jak w przypadku każdego leku, również te na pchły powinny być zażywane w możliwie jak najmniejszej ilości. O tym, jak często należy stosować preparat, decydują: lokalizacja geograficzna, pora roku i styl życia zwierzęcia.

Doustne środki przeciw pchłom są na ogół bezpieczne dla zwierząt tych gatunków i o takiej masie ciała, dla których są zarejestrowane. Mimo tego, co można wyczytać w internecie, poważne skutki uboczne ich stosowania dotyczą niewielką liczbę zwierząt. Jednak żadne lekarstwo nie jest całkiem wolne od potencjalnych skutków ubocznych. Ostrożność zalecana jest w przypadku zwierząt cierpiących na napady padaczkowe, choroby autoimmunologiczne i inne ciężkie schorzenia. By dowiedzieć się, które z obecnie znajdujących się na rynku preparatów są najbezpieczniejsze i najskuteczniejsze, skonsultuj się z lekarzem weterynarii.

- **Miejscowe preparaty przeciw pchłom:** niektóre z nich działają wyłącznie na pchły i/lub kleszcze i są sprzedawane bez recepty. Pozostałe mogą zwalczać także nicienie sercowe i pasożyty układu pokarmowego. Leki te podlegają regulacjom FDA i są dostępne wyłącznie na receptę.

Miejscowe preparaty przeciw pchłom znacznie różnią się między sobą pod względem skuteczności i potencjalnej toksyczności. Ogólnie mówiąc, te sprzedawane w gabinetach weterynaryjnych są z reguły nowsze i bardziej skuteczne. Jak na ironię, produkty dostępne bez recepty są czasem najbardziej niebezpieczne. Niektóre zawierają bardzo silne związki chemiczne, takie jak toksyczne pestycydy fosforoorganiczne. Ry-

zyko zatrucia miejscowymi preparatami przeciw pchłom sprzedawanymi bez recepty jest często wyższe niż w przypadku stosowania doustnych lub miejscowych produktów dostępnych w lecznicach weterynaryjnych. Najpierw zrób rozeznanie, a w razie wątpliwości poradź się lekarza weterynarii. (Bądź szczególnie ostrożny w przypadku kotów. **Nigdy** nie stosuj produktu, jeśli etykieta nie wskazuje wyraźnie na możliwość zastosowania go u kota).

ATOPIA

Po wykonaniu badań krwi lub testów śródskórnych i rozpoznaniu alergenów powodujących atopię u twojego zwierzęcia można rozpocząć proces odczulania. Lekarz weterynarii wykorzysta wyniki testów do stworzenia kropli lub zastrzyków dopasowanych indywidualnie do potrzeb kota czy psa. Będą one podawane w celu powolnego odczulenia układu odpornościowego.

Proces odczulania trwa zwykle miesiącami, ale u większości zwierząt następuje wyraźne polepszenie stanu zdrowia. Stopień poprawy zależy od danego osobnika, dokładności testu na alergię i dodatkowych czynników, np. obecności innych alergii lub problemów medycznych.

LECZENIE NADWRAŻLIWOŚCI POKARMOWYCH

Po określeniu za pomocą diety eliminacyjnej lub testu NutriScan alergenów pokarmowych, na które zwierzę jest wrażliwe, trzeba po prostu upewnić się, że ich ono nie spożywa. Uważnie sprawdzaj listy składników i wybieraj przepisy, w których nie ma problematycznych produktów.

Jak wspomniałem w rozdziale 4, do karm komercyjnych czasem „zakrada się” białko, które nie jest wyszczególnione w ich składzie podanym na opakowaniu, co może prowadzić do problemów u wrażliwych zwierząt. Z tego powodu najlepsza będzie domowa dieta o ograniczonej liczbie składników.

LECZENIE OBJAWOWE PROBLEMÓW SKÓRNYCH W MEDYCYNIE KONWENCJONALNEJ

Zdarza się, że nie można określić podstawowej przyczyny alergii lub opisane powyżej metody leczenia konwencjonalnego są nie w pełni skuteczne. U takich pacjentów konieczne staje się zwalczanie poszczególnych objawów, by złagodzić swędzenie i poprawić ich komfort życia.

Lek przeciwhistaminowy	Dla psa	Dla kota
Cetyryzyna ⁵ (Zyrtec)	1 mg leku na kilogram masy ciała psa, co 24 godziny	5 mg, co 24 godziny (dawka jest niezmienna, niezależna od wielkości kota)
Chlorofenamina ⁶ (Chlor-Trimeton)	0,2-0,5 mg leku na kilogram masy ciała psa, co 8-12 godzin	2 mg, co 12-24 godziny (dawka jest niezmienna, niezależna od wielkości kota)
Difenhydramina ⁷ (Benadryl)	2,2 mg leku na kilogram masy ciała psa, co 8 godzin	Niestosowana u kotów
Hydroksyzyna ⁸	2,2 mg leku na kilogram masy ciała psa, co 8 godzin	Niestosowana u kotów

LECZENIE MIEJSCOWE

Konwencjonalne leczenie miejscowe problemów skórnych wykorzystuje na ogół kombinacje antybiotyków, leków przeciwgrzybiczych i przeciwzapalnych steroidowych. Preparaty te są dostępne w formie aerozoli, kremów, maści oraz zasypek. Zawsze najlepiej skonsultować się z lekarzem weterynarii, gdyż najkorzystniejsze efekty dają metody dopasowane do konkretnej diagnozy, np. infekcji bakteryjnej lub grzybiczej.

Preparaty te są skuteczne, ale może być trudno powstrzymać zwierzę od zlizywania leku. Jego spożycie raczej nie stanowi niebezpieczeństwa, jednakże zjedzone lekarstwo nie zadziała! Maść musi pozostać na skórze przez mniej więcej 15–20 minut, by przynieść pozytywne efekty.

Jeśli twoje zwierzę ma skłonność do wylizywania leków, być może będziesz musiał zastosować kołnierz ochronny. W sklepach zoologicznych oraz w sieci dostępnych jest wiele wersji tego tzw. „stożka wstydu”.

Jeżeli nie chcesz używać kołnierza, środek leczniczy najlepiej nałożyć tuż przed wyjściem na spacer. Zaaplikuj maść, stojąc w drzwiach, po założeniu smyczy. Pies będzie zbyt zajęty, by zlizać preparat. (Metoda ta może zadziałać także w przypadku kotów, które dają się wyprowadzać na smyczy).

LEKI ANTYHISTAMINOWE

Reakcje alergiczne powodują, że swoiste komórki układu immunologicznego uwalniają do tkanek kompleksy białek zawierające m.in. histaminę i prostaglandyny, zwane mediatorami procesów zapalnych. Leki antyhistaminowe łagodzą objawy alergii, ograniczając liczbę mediatorów uwalnianych przez komórki odpornościowe.

W tabeli na poprzedniej stronie wyszczególniłem antyhistaminiki najczęściej stosowane u psów i kotów. Hydroksyzyna jest dostępna wyłącznie na receptę, pozostałe można kupić w aptece bez ograniczeń. Wiedz, że skuteczność tych preparatów jest niejednorodna – czasem są w stanie pomóc twojemu zwierzęciu, innym razem nie. Jeśli masz

dotatkowe pytania lub wątpliwości, skonsultuj się z lekarzem weterynarii.

ANTYBIOTYKI I LEKI PRZECIWGRZYBICZE

U zwierząt cierpiących na alergię może rozwinąć się wtórna infekcja skóry albo uszu. Najczęściej występują zakażenia gronkowcem (*Staphylococcus*) i infekcje grzybicze (*Malassezia*), chociaż zdarzają się też inne. Do objawów tych schorzeń można zaliczyć świąd, krosty, zmiany ropne lub wysiękowe oraz silny zapach skóry albo uszu.

Chorym zwierzętom mogą bardzo pomóc antybiotyki i leki przeciwgrzybicze. Skonsultuj się z lekarzem weterynarii, który zdiagnozuje chorobę i zaleci właściwe lekarstwa.

LEKI PRZECIWZAPALNE STEROIDOWE I INNE LEKI IMMUNOMODULUJĄCE

Leki przeciwzapalne steroidowe są jednocześnie najlepszymi i najgorszymi lekami na świecie. Nie ma nic, co może skuteczniej i szybciej zmniejszyć opuchliznę, złagodzić stan zapalny czy świąd niż np. prednizon. Z drugiej strony, farmaceutyki te obniżają odporność organizmu, obciążają istotne narządy i mogą prowadzić do niewydolności serca lub cukrzycy.

Prawda jest taka, że ich podawanie może być bardzo korzystne w przypadku silnych alergii, choć lepiej nie robić tego dłużej niż kilka tygodni. Przedłużone stosowanie leków przeciwzapalnych steroidowych jest szkodliwe dla ogólnego stanu zdrowia zwierzęcia. Jeśli pojawia się konieczność długotrwałego bądź częstego ich przyjmowania, prawdopodobnie został popełniony błąd przy stawianiu diagnozy lub wyborze planu leczenia.

W przypadku bardzo silnych alergii można stosować także inne farmaceutyki. Najczęściej wykorzystywane to cyklosporyna (Atopica) i okcaltinib (Apoquel), które traktuje się czasem jako zamienniki leków przeciwzapalnych steroidowych. Powodują mniej krótkotrwałych skutków ubocznych, mimo że również osłabiają reakcję układu

immunologicznego. Choć mogą się znaleźć w planie leczenia, powinny być traktowane jako ostatnia deska ratunku.

Długotrwałe stosowanie leków steroidowych i immunosupresyjnych może szkodzić zdrowiu, jednak dostępna jest już nowocześniejsza forma immunoterapii – immunoterapia celowana. Jednym ze stosowanych tu środków jest Cytoint, oferowany przez lekarzy weterynarii jako seria zastrzyków. Zawiera przeciwciała, które atakują wyłącznie IL-31 – ważny mediator zapalenia, odgrywający znaczącą rolę w przesyłaniu „sygnału świadzenia” do mózgu. Poprzez neutralizację IL-31 Cytoint łagodzi świąd u wielu psów chorych na atopię (w tym również u mojego psa Sammy’ego). Ze względu na ukierunkowany charakter działania leku ryzyko wystąpienia skutków ubocznych jest minimalne.

LECZENIE KOMPLEMENTARNE I ALTERNATYWNE

OCHRONA PRZED PCHŁAMI

Pomimo mojego zamiłowania do medycyny holistycznej, skuteczność naturalnych preparatów przeciw pchłom jest rozczarowująca. Produkty te działają tylko w pewnym stopniu i nie wytepią wszystkich pcheł ani z ciała zwierzęcia, ani z otoczenia. Jeśli rodzina nie ma nic przeciwko kilku pchłom w domu, możesz śmiało próbować takich naturalnych preparatów. Poniżej znajduje się lista najskuteczniejszych dostępnych produktów.

- **Olejki eteryczne:** wiele ich rodzajów może być stosowanych miejscowo do odstraszenia pcheł, innych owadów i kleszczy. Przykładowe olejki to rozmarynowy, eukaliptusowy, z mięty pieprzowej, goździkowy i cytronelowy.

Jeśli nie masz dużego doświadczenia w stosowaniu olejków eterycznych, korzystaj ze specjalnych preparatów. Produkty przeznaczone dla ludzi są często bardzo stężone i mogą być szkodliwe, a nawet trujące dla zwierząt (więcej

informacji znajdziesz w części dotyczącej aromaterapii w rozdziale 8).

- **Pyretryna:** to trujący dla pcheł związek, naturalnie występujący w chryzantemach. Preparaty zawierające ten składnik są dostępne w formie aerozoli lub preparatów punktowych. Jest bezpieczna zarówno dla psów, jak i dla kotów, pod warunkiem że stosuje się ją w odpowiednich dawkach.

U w a g a: syntetyczne odpowiedniki pyretryny, jak permetryna i inne pyretroidy, są silnie trujące dla kotów. **Nigdy nie stosuj preparatów, które nie są przeznaczone specjalnie dla kotów.** Jeśli masz wątpliwości dotyczące bezpieczeństwa stosowania jakiegoś produktu, skonsultuj się z lekarzem weterynarii.

- **Ziemia okrzemkowa:** ten ziarnisty proszek składa się ze zmielonych skamielin organizmów morskich. Dzięki właściwościom ściernym uszkadza osłonkę jaj pcheł, powodując ich odwodnienie i obumarcie. By wykorzystać ziemię okrzemkową do ochrony przeciw pasożytom, posyp nią swoje zwierzę, a także meble, pościel i dywany. Chociaż substancja ta nie jest toksyczna, może się kurzyć i drażnić drogi oddechowe. Zwierzęta i ludzie powinni unikać wdychania pyłu.

Spożywczą ziemię okrzemkową można przyjmować doustnie. Będzie wtedy zwalczać pasożyty układu pokarmowego i zapobiegać im (przyjmowana doustnie, nie ma działania przeciwpchelnego).

- **Wyczesywanie pcheł i kąpiele:** prostą i skuteczną metodą jest częste kąpanie zwierzęcia oraz stosowanie specjalnego grzebienia do wyczesywania pcheł. Kluczowym czynnikiem podczas kąpieli jest czas przetrzymania preparatu myjącego na sierści. Szampon, po nałożeniu i rozprowadzeniu, pozostaw na ciele zwierzęcia przez 5–10 minut, później spłucz. Aby uniknąć podrażnień skórnych, nie kąp swojego pupila częściej niż raz w tygodniu, chyba że lekarz zaleci inaczej.

ATOPIA

- **Pyłek pszczeleli:** przyjmowanie pyłku pszczelego jest czasem zalecane w leczeniu alergii i związane jest z działaniem mechanizmu tolerancji doustnej (w rozdziale 7 znajdziesz więcej szczegółów). Używaj lokalnego pyłku pszczelego, by upewnić się, że odczulasz zwierzę przeciwko pyłkom roślinnym z twojej okolicy.

Uwaga: nie podawaj pyłku ani miodu, jeśli wiesz, że twoje zwierzę ma silną alergię na użądlenia pszczół.

LECZENIE OBJAWOWE PROBLEMÓW SKÓRNYCH W MEDYCYNIE KOMPLEMENTARNEJ I ALTERNATYWNEJ

Alergie skórne są tak powszechne wśród ludzi i zwierząt, że w sklepach nie brakuje preparatów przeciw tym dolegliwościom. Poniżej znajduje się lista składników i produktów, które skutecznie pomagają łagodzić objawy alergii u psów i kotów. W żadnym razie nie jest ona wyczerpująca i istnieją również inne preparaty, które mogą przynieść korzyści. Dla bezpieczeństwa skonsultuj się z lekarzem weterynarii, zanim podasz lek, który nie jest przeznaczony specjalnie dla zwierząt.

PREPARATY MIEJSCOWE

Celem lekarstw miejscowych, zarówno naturalnych, jak i farmaceutycznych, jest łagodzenie swędzenia i wspomaganie gojenia. Pamiętaj, że miejscowe środki zaradcze muszą pozostać na skórze co najmniej 10–15 minut, by były skuteczne (zobacz wcześniejszy fragment w tym rozdziale ze wskazówkami dotyczącymi aplikacji).

Poniższe substancje mogą być stosowane samodzielnie lub w połączeniu z innymi w celu łagodzenia podrażnionej, swędzącej i bolesnej skóry.

- **Aloes:** wspomaga gojenie się ran, poparzeń i zapaleń skóry⁹.

- **Nagietek lekarski:** dobroczynny dla ran, poparzeń i zapaleń skóry¹⁰.
- **Krwawnik pospolity:** ułatwia gojenie się ran¹¹.
- **Czarna herbata i herbata z pokrzywy:** obie działają ściągająco. Napary o temperaturze pokojowej można stosować w formie płukanek lub okładów w celu usuwania wysięków przy stanach zapalnych oraz łagodzenia miejsc swędzących i/lub ukąszonych przez pchły. Taniny zawarte w czarnej herbacie mają również działanie przeciwzapalne i usmierzające swędzenie¹².
- **Zymox:** to marka produktów enzymatycznych dostępnych w postaci sprayów, kremów, kropli do uszu i szamponów. Enzymy mają działanie antibakteryjne i przeciwgrzybicze bez potrzeby stosowania środków farmaceutycznych. Są to dobre, dostępne bez recepty produkty, które pomogą w leczeniu alergii oraz łagodnych infekcji uszu i skóry u zwierząt.

TERAPIA ŻYWIENIOWA

Terapia żywieniowa ma na celu łagodzenie objawów alergii poprzez odpowiednie odżywianie. Podawanie zbilansowanych, świeżych, pełnowartościowych posiłków zapewnia optymalne odżywienie i ogranicza niepożądane dodatki oraz zanieczyszczenia. Czasami to wystarczy, by symptomy alergii ustąpiły.

Optymalne odżywianie daje wiele pozytywnych efektów, warto więc rozważyć dodanie do diety zwierzęcia kilku produktów, które ze względu na swoje właściwości znacznie poprawiają stan skóry i działanie całego układu immunologicznego.

- **Probiotyki:** jak omówiliśmy szczegółowo w rozdziale 6, probiotyki wspierają zdrowie układu pokarmowego i całego układu odpornościowego. Wraz z optymalnym żywieniem są podstawą dobrego stanu zdrowia i prawidłowego działania układu immunologicznego.
- **Olej z rybi:** omówiony szczegółowo w rozdziale 6 olej rybi, stosowany we właściwych dawkach, dostarcza niezbędnych kwasów tłuszczowych potrzebnych do zachowania zdrowej skóry, wspiera

prawidłowe funkcjonowanie układu odpornościowego i jest naturalnym środkiem przeciwzapalnym.

Uwaga: unikaj podawania olejów z ryb kotom i psom z nadmiernie przetłuszczającą się skórą, ponieważ może to nasilić dolegliwość. Również zwierzęta ze stwierdzoną poważną nadwrażliwością na rybie białka nie powinny otrzymywać tych suplementów, mimo że oleje zawierają tylko tłuszcze.

- **Suplementacja pełnowartościową zdrową żywnością:** spadek wartości odżywczych obecnie produkowanej żywności jest dobrze udokumentowany. Nawet domowe, zdrowe posiłki można wzmocnić o dodatkowe składniki odżywcze. Takie firmy jak Standard Process produkują suplementy z pełnowartościowych składników, a ja szczególnie polecam Canine Dermal Support jako dodatek do posiłków twojego zwierzęcia*.

Uwaga: nie podawaj Canine Dermal Support zwierzętom nadwrażliwym na wołowinę.

TERAPIA ZIOŁOWA

Do łagodzenia objawów alergii mogą być wykorzystywane różne zioła i ich mieszanki. Ich skuteczność wydaje się uzależniona od indywidualnej podatności danego osobnika, a działanie na poszczególne dolegliwości – bardzo zróżnicowane. Poniżej znajduje się lista ziół najczęściej używanych i najskuteczniejszych w leczeniu alergii skórnych.

- **Pokrzywa:** może być stosowana w całości po ususzeniu, jako herbata lub jako nalewka, do łagodzenia swędzenia u psów z alergią¹³.
- **Zioła oczyszczające organizm:** mieszanka ziół ułatwiająca usuwanie substancji szkodliwych z krwi i tkanek, co z kolei może łagodzić stany zapalne i objawy alergii.
- **Mniszek lekarski:** wykazuje silne działanie moczopędne, wspomagając wyłukiwanie substancji szkodliwych i alergenów z organizmu¹⁴.

* W Polsce produkty firmy Standard Process nie są jeszcze dostępne (przyp. kons.).

- **Koniczyna czerwona:** zioło, które ułatwia drenaż limfatyczny. Innymi słowy, pomaga w przepływie płynów przez tkanki i wypłukuje składniki, które mogą powodować objawy alergii¹⁵.
- **Szczaw kędzierzawy:** stymuluje produkcję żółci, która ułatwia optymalne funkcjonowanie wątroby. Jest to niezbędne do zachowania prawidłowych reakcji odpornościowych¹⁶.
- **Korzeń lukrecji:** lukrecja jest naturalnym środkiem przeciwzapalnym, który może być stosowany zarówno w zapaleniu skóry, jak i stawów¹⁷.

ZINTEGROWANY PLAN LECZENIA

Alergie, choć nie stanowią zagrożenia dla życia, mogą mieć duży wpływ na jego jakość. Poszukiwanie metody pozwalającej zapanować nad alergiczną chorobą skóry jest dobrym ćwiczeniem cierpliwości. Mimo że alergią rzadko jest całkowicie uleczalna, to zazwyczaj można ją ograniczać dzięki dobrze przemyślanej opiece zintegrowanej, obejmującej unikanie alergenów, wzmocnianie odporności i leczenie objawów.

Lecząc zwierzę cierpiące na alergiczne choroby skóry, należy pamiętać o poniższych zaleceniach.

- Zastosuj wysoce skuteczne konwencjonalne preparaty przeciwpchelne, aby pozbyć się owadów, potem obserwuj zwierzę, by utrzymać efekty.
- Zmień dietę zwierzęcia na świeżą i pełnowartościową.
- Lecz objawy, używając naturalnych ziół i suplementów.
- Lecz wszystkie wtórne infekcje bakteryjne i grzybicze.
- Lecz objawy metodami konwencjonalnymi, jeśli zachodzi taka potrzeba.
- Rozważ przeprowadzenie testów pod kątem atopii i nadwrażliwości pokarmowej oraz podejmij odpowiednie leczenie.
- Zapytaj lekarza weterynarii o immunoterapię celowaną, np. Cytopoint.
- Długotrwałe leczenie immunosupresyjne zastosuj tylko w ostateczności.

ROZDZIAŁ 17

CHOROBY SERCA

Proszę, pomóż mi uleczyć moje złamane serce i pozwól mi żyć raz jeszcze.

– BARRY I ROBIN GIBB

W środku klatki piersiowej znajduje się narząd, który jest metaforyczną siedzibą duszy. Z pewnością został wyróżniony w ten sposób dlatego, że musi pracować w każdej sekundzie, każdego dnia, przez całe życie. Utrata funkcji serca nawet na kilka sekund często kończy się śmiercią. Serce nie ma do słownie chwili przerwy na odpoczynek.

SERCE: BUDOWA I FUNKCJE

Krótko mówiąc, serce jest mięśniem, którego zadaniem jest wprawianie krwi w ruch. Krew pełni wiele funkcji, m.in. transportuje składniki odżywcze do każdej komórki w organizmie oraz odprowadza z nich niepotrzebne produkty przemiany materii.

U ludzi serce bije około 100 000 razy na dzień; w przypadku psów i kotów, nieznacznie więcej¹. Mięsień sercowy (serce) ssaków składa się z czterech jam. Górne jamy nazywane są lewym i prawym przedsionkiem; dolne, to lewa i prawa komora. Każde uderzenie serca to skurcz mięśnia sercowego.

Kiedy serce się kurczy, krew tłoczona jest przez całe ciało. Pobiera tlen z płuc i dostarcza go, wraz z substancjami odżywczymi, do komórek. Podczas tego samego skurczu dwutlenek węgla jest dostar-

czany do płuc w celu wydalenia wraz z wydechem, a wątroba i nerki filtrują z krwi uboczne produkty przemiany materii. Proces ten zachodzi w każdej sekundzie, każdego dnia bez przerwy.

Zastawki umożliwiają przepływ krwi tylko w jednym kierunku. Odtleniona krew wpływa do serca przez prawy przedsionek i przemieszcza się do prawej komory, potem do płuc, lewego przedsionka i w końcu do lewej komory, zanim, już natleniona, opuści serce i powróci do krwiobiegu. Utrzymanie jednokierunkowego przepływu krwi przez serce jest istotne – zapewnia sprawne jej krążenie i minimalizuje obciążenie mięśnia sercowego pracą.

KIEDY COŚ IDZIE ŹLE

Kiedy ludzie myślą o chorobach serca, większości z nich przychodzi do głowy przede wszystkim atak serca. Atak serca, czyli zawał mięśnia sercowego, występuje, gdy do którejś z jego części przerwany zostaje dopływ krwi, co prowadzi do nieodwracalnego uszkodzenia tkanki. Na szczęście zawały serca nie występują u psów i kotów. Zwierzęta te są jednakże podatne na inne choroby tego narządu.

Schorzenia serca u psów i kotów są związane ze zmianami w mięśniu sercowym lub zastawkach,

a także z zaburzeniami przewodnictwa elektrycznego. Choroby mięśnia sercowego to kardiomiopatie. Występują zarówno u psów, jak i u kotów, jednak ich wpływ na serce jest znacząco różny u każdego z gatunków. Nieprawidłowości w zastawkach często prowadzą do szmerów serca, a czasami do zastoinowej niewydolności serca. Natomiast zaburzenia przepływu impulsów mogą wpłynąć na regularność uderzeń serca i powodować zagrażającą życiu arytmie.

Niezależnie od przyczyny, choroby serca to poważna sprawa, a im wcześniej je zdiagnozujemy i rozpoczniemy leczenie, tym lepsze będą długofalowe efekty.

KARDIOMIOPATIA PRZEROSTOWA U KOTÓW

Kardiomiopatia przerostowa (ang. *hypertrophic cardiomyopathy* – HCM) jest najczęstszą chorobą serca występującą u kotów. Zwierzę cierpiące na HCM ma zgrubienie mięśnia sercowego, z reguły lewej komory. Niektóre osobniki są genetycznie obciążone zwiększoną skłonnością do zachorowania na HCM, ale schorzenie to może się rozwinąć u każdego kota.

Przerost mięśnia sercowego spowodowany HCM zmniejsza wielkość komór serca, co ogranicza jego zdolność do wypełnienia się krwią podczas rozkurczu. To z kolei zmniejsza ilość krwi wprowadzanej do krwioobiegu podczas skurczu serca, a w konsekwencji powoduje gromadzenie się płynu w organizmie, które może ostatecznie doprowadzić do zastoinowej niewydolności serca. (Zastoinową niewydolność serca omówimy w dalszej części tego rozdziału).

Zmiany kształtu serca spowodowane HCM mogą również powodować turbulentny przepływ krwi. Turbulencje te, czyli inaczej mówiąc, brak przepływu kierunkowego, mogą prowadzić do tworzenia się skrzepów w sercu. Skutki przedostania się skrzepu do układu krwionośnego mogą być katastrofalne – zator w płucach lub mózgu może doprowadzić do natychmiastowej śmierci. Częściej

jednak zdarza się, że skrzep opuszcza lewą komorę, wędruje aortą w dół i zatrzymuje się w punkcie, w którym tętnica ta dzieli się, by dostarczać krew do kończyn tylnych. Ten stan zwany jest zatorom siodłowym, ponieważ skrzep lokuje się w rozgałęzieniu naczyń krwionośnych.

Zakrzep prowadzi do natychmiastowego zaburzenia dopływu krwi do tylnych kończyn. Koty cierpiące na to schorzenie wyglądają na zupełnie zdrowe, lecz nagle, w ciągu kilku chwil, tracą możliwość poruszania tylnymi łapami. Jest to bolesna dolegliwość, a metody jej leczenia są ograniczone. Rokowanie w tym przypadku jest ostrożne z powodu możliwych skutków zatoru, ryzyka pojawienia się dodatkowych skrzepów i stopnia zaawansowania podstawowej choroby serca.

KARDIOMIOPATIA RESTRYKCYJNA U KOTÓW

Kardiomiopatia restrykcyjna (ang. *restrictive cardiomyopathy* – RCM) występuje u kotów stosunkowo rzadko. U cierpiących na to schorzenie zwierząt pojawiają się zmiany w sercu, które wpływają na elastyczność całego mięśnia sercowego. Brak tej właściwości uniemożliwia wypełnianie serca odpowiednią ilością krwi, co może dalej prowadzić do zastoinowej niewydolności mięśnia sercowego. Nie istnieje szczególna terapia dla RCM; diagnostyka i sposoby leczenia są takie same jak w przypadku HCM.

KARDIOMIOPATIA ROZSTRZENIOWA U PSÓW

Kardiomiopatia rozstrzeniowa (ang. *dilated cardiomyopathy* – DCM) najczęściej występuje u psów dużych ras, zwykle u dobermanów, ale mogą cierpieć na nią także psy innych ras. W przeciwieństwie do HCM, to schorzenie sprawia, że mięsień sercowy jest rozciągnięty i ma cienkie ściany. Osłabia to skurcz (uderzenie) serca, przez co krew nie jest pompowana z odpowiednią siłą przez ciało.

Powiększenie serca z powodu rozciągnięcia może mieć wpływ na jedną lub więcej zastawek

i być przyczyną turbulentnego przepływu krwi (brak przepływu kierunkowego), dalszego powiększenia się mięśnia oraz rozwoju zastoinowej niewydolności serca. Schorzenie to czasem prowadzi także do arytmii, która może powodować epizody utraty przytomności^{2, 3}. Tak jak w przypadku HCM, efektem końcowym DCM jest niezdolność serca do pompowania krwi, skutkująca gromadzeniem się płynu w organizmie i zastoinową niewydolnością serca.

Uwaga: chociaż jest to choroba spotykana głównie u psów, DCM może wystąpić także u kotów z niedoborami tauryny. Zdarza się to niezwykle rzadko, ponieważ tauryna dodawana jest obecnie do wszystkich komercyjnych karm dla kotów. Profilaktycznie wzbogaca się nią nawet karma dla psów, na wypadek gdyby ludzie karmili nimi koty. Praktycznie jedynym sposobem na wywołanie niedoborów tauryny u kotów byłoby karmienie ich przez dłuższy czas niepełnowartościowymi posiłkami domowymi.

CHOROBY ZASTAWEK SERCA U PSÓW

Problemy z sercem mogą być spowodowane niewłaściwym funkcjonowaniem zastawek, a najczęstszym sprawcą kłopotów jest zastawka mitralna (dwudzielna) (ang. *mitral valve* – MV). Znajduje się ona pomiędzy lewą komorą i lewym przedsionkiem. W normalnych warunkach krew z płuc wpada do lewego przedsionka i przepływa przez zastawkę mitralną do lewej komory, skąd ostatecznie jest wypchnięta do krwioobiegu.

Zmiany zwyrodnieniowe w MV znane są jako endokardioza zastawki dwudzielnej lub zwyrodnienie śluzakowate zastawki. Jest to genetyczne schorzenie, w którym zastawka deformuje się z biegiem czasu. Jej płatki ulegają zgrubieniu i odkształceniu, przez co nie są zdolne do sprawnego utrzymania jednokierunkowego przepływu krwi. Kiedy serce się kurczy, część krwi z lewej komory cofa się do lewego przedsionka, co nazywamy regurgitacją.

Z czasem turbulentny przepływ krwi doprowadza do nadmiernego zużycia mięśnia sercowego,

który, w celu zachowania prawidłowego krążenia, musi ciężiej pracować. Cofanie się krwi do lewego przedsionka zwiększa panujące tam wewnętrzne ciśnienie, a to powoduje rozciągnięcie i powiększenie tej części serca. Niedomykalność zastawki mitralnej i zużycie mięśnia sercowego mogą w efekcie prowadzić do gromadzenia się płynu i zastoinowej niewydolności serca.

Zwyrodnienia zastawki dwudzielnej występują najczęściej u małych psów. Rasy znajdujące się w grupie ryzyka to king charles spaniel, pudel miniaturowy i cocker-spaniel.

SZMERY SERCOWE U PSÓW I KOTÓW

Cofanie się krwi spowodowane uszkodzoną zastawką można usłyszeć za pomocą stetoskopu. Dźwięki te, przypominające świsty, nazywa się szmerami sercowymi. Ich najczęstszą przyczyną u małych psów jest zwyrodnienie zastawki mitralnej. U kotów i większych psów wada ta z reguły jest wynikiem złego funkcjonowania zastawek, co z kolei jest spowodowane HCM lub DCM. Niektóre szmery pozostaną takie same z biegiem czasu, a niektóre będą się zmieniać wraz z zastoinową niewydolnością serca. Każde nowo rozpoznane szmery, szczególnie te, które się nasilają^{4, 5}, powinny zostać zdiagnozowane.

U młodych zwierząt mogą występować tzw. szmery niewinne. Te raczej delikatne szmery nie stanowią większego problemu. Spowodowane są zwykłymi zmianami fizjologicznymi, które zachodzą w sercu zaraz po narodzinach, a większość z nich sama zniknie w ciągu kilku tygodni. Pamiętaj o regularnych badaniach kontrolnych w gabinecie weterynaryjnym, ponieważ szmery, które nie ustąpią lub będą się nasilały, powinny być dokładnie przebadane.

ARYTMIA U PSÓW I KOTÓW

Jak każdy inny mięsień ciała, serce kontrolowane jest przez impulsy elektryczne. Aby krew wydajnie przepływała przez organizm, skurcze (uderzenia

serca) muszą być regularne i skoordynowane. Skurcz mięśnia sercowego rozpoczyna się w górnej części serca i przebiega w dół. Nieefektywne lub nierównomierne uderzenia serca mogą zagrażać życiu.

Kiedy przepływ impulsu elektrycznego przez serce zostaje zakłócony, dochodzi do zaburzeń rytmu, czyli arytmii. Najbardziej powszechnym jej rodzajem jest blok przewodnictwa przedsionkowo-komorowego, który występuje, gdy impuls elektryczny biegnący z góry serca na dół jest opóźniony lub zupełnie przerwany. Przebiega w trzech stopniach zaawansowania, od łagodnego (I stopnia) do poważnego (III stopnia). Ciężkie przypadki mogą wymagać podania leków lub nawet wszczęcia rozrusznika, by zachować właściwy rytm serca.

Warto zauważyć, że istnieje naturalne zjawisko fizjologiczne zwane arytmia zatokową oddechową. Psy i koty w spoczynku często mają nieregularny rytm serca, zmieniający się wraz z oddechem. Możesz to poczuć, kładąc rękę na klatce piersiowej zwierzęcia, gdy jest rozluźnione. Arytmia powinna zniknąć, kiedy tętno się podniesie – np. gdy wstanie i zacznie się poruszać. Arytmia oddechowa jest czymś naturalnym i nie ma potrzeby się nią martwić.

ZASTOINOWA NIEWYDOLNOŚĆ SERCA U PSÓW I KOTÓW

Zastoinowa niewydolność serca (ang. *congestive heart failure* – CHF) pojawia się, kiedy mięsień sercowy nie jest już w stanie utrzymywać zwiększonej wydajności, którą rekompensował problemy spowodowane kardiomiopatią lub chorobami zastawek. Niezależnie od pierwotnej przyczyny, złe funkcjonowanie mięśnia sercowego utrudnia przepływ krwi, która gromadzi się w żyłach, podwyższając ciśnienie i prowadząc do przenikania zwiększonej ilości płynu do wszystkich organów.

Jeśli pracowałeś kiedyś w ogrodzie, być może znasz przedmiot, który nazywa się węzem zraszającym. Wygląda jak wąż ogrodowy, ale woda prze-

cieka przez jego ścianki i powoli podlewa rośliny. W podobny sposób płyn przesącza się przez ściany naczyń krwionośnych, gdy ciśnienie w ich wnętrzu wzrasta.

W zależności od specyfiki choroby serca twojego zwierzęcia płyn może gromadzić się w płucach (obrzęk płuc), poza płucami (wysięk opłucnowy) lub w jamie brzusznej (wodobrzusze). Zastoinowa niewydolność serca wskazuje na poważne uszkodzenie mięśnia sercowego i wymaga leczenia w celu usunięcia nagromadzonego płynu i utrzymania jakości życia.

DIAGNOSTYKA CHORÓB SERCA

OBJAWY ZEWNĘTRZNE

Idealnie by było, gdyby choroba serca psa lub kota mogła zostać zdiagnozowana, zanim pojawią się pierwsze objawy. Później jej leczenie staje się znacznie trudniejsze.

- **Kardiomiopatia przerostowa:** koty cierpiące na HCM rzadko wykazują zewnętrzne objawy choroby, aż do momentu pojawienia się zastoinowej niewydolności serca lub zatoru siodłowego. Poziom aktywności zwierząt z rozwiniętą CHF jest niski, ponieważ płyn gromadzący się wokół lub wewnątrz płuc utrudnia oddychanie. Jeśli utworzy się zator, może wystąpić ostry niedowład i ból kończyn tylnych. Puls, który da się w nich wyczuć, będzie osłabiony, ponieważ zakrzep uniemożliwia dopływ krwi do tych miejsc. Macierz pazurów kończyn tylnych będzie biała lub niebieskawa (a nie różowa), co również jest spowodowane zakłóceniami w przepływie krwi.
- **Kardiomiopatia rozstrzeniowa:** psy cierpiące na DCM często są ospałe, ponieważ ich mięsień sercowy traci stopniowo zdolność do wydajnego pompowania krwi przez ciało. W zaawansowanych przypadkach zwierzęta mogą kaszleć z powodu nagromadzenia się płynu w płucach, co jest efektem zastoinowej niewydolności serca.

Dochodzi także do omdleń wywołanych arytmia serca.

- **Zmiany zwyrodnieniowe zastawki mitralnej:** większość psów mających problemy z zastawkami cierpi na zwyrodnienie zastawki mitralnej. Nasilające się w sercu turbulencyjne przepływy krwi sprawiają, że lewy przedsionek powiększa się i wywiera nacisk na drogi oddechowe psa. Powoduje to kaszel, który pojawia się najczęściej, gdy zwierzę leży. Zwierzę wykazuje ogólny spadek poziomu energii, co jest wywołane przez słabe krążenie krwi. Ostatecznie, u niektórych psów rozwinię się zastoinowa niewydolność serca, nasilająca kaszel i problemy z oddychaniem.
- **Arytmia:** zwierzęta z łagodną arytmia często nie mają żadnych objawów zewnętrznych. W poważnych przypadkach może dochodzić do osłabienia i omdleń związanych z zakłóceniami dopływu krwi do mózgu.

BADANIE LEKARSKIE

Większość chorób serca u psów i kotów diagnozowana jest podczas badania fizykalnego. Lekarz weterynarii osłuchuje serce za pomocą stetoskopu, oceniając jego rytm oraz wydawane przez niego dźwięki.

- **Rytm serca:** powinien być regularny. W zależności od poziomu stresu zwierzęcia tętno powinno wynosić między 80 a 150 uderzeń na minutę. U bardzo wystraszonych kotów może dochodzić nawet do 200 uderzeń na minutę. Każda nieregularność rytmu serca wymaga dalszego badania.

Kiedy psy i koty są w stanie dużego rozluźnienia, może występować u nich nieregularny rytm serca, który będzie przyspieszał podczas wdychu i spowalniał podczas wydechu. Jest to całkowicie naturalne zjawisko, zwane „arytmia zatokową oddechową” i powinno ustępować, kiedy zwierzę wstanie i zacznie się ruszać.

- **Szmery sercowe:** zmiany w tonach serca często wskazują na jakieś jego anomalie. Nieprawidłowości te mogą być pierwotne, takie jak zwyrod-

nienie zastawki mitralnej, lub wtórne, wywołane zmianami w budowie serca, jak w przypadku HCM lub DCM. Po zdiagnozowaniu szmeru lekarz weterynarii powinien omówić z tobą potencjalne przyczyny i skutki oraz zdecydować, czy zwierzę wymaga dalszego badania.

Pod względem głośności szmery sercowe oceniane są w skali od I do VI. Stopień I dotyczy bardzo delikatnych szmerów. Szmery stopnia VI są tak głośne, że można je usłyszeć w cichym pomieszczeniu bez użycia stetoskopu. Im głośniejszy szmer, tym wyższe ryzyko, że u zwierzęcia rozwija się poważna choroba serca, np. CHF.

- **Szmery oddechowe:** mogą być u psów i kotów oznaką problemów z sercem. Osłuchiwanie płuc za pomocą stetoskopu może ujawnić „trzaski” i „świsły”, które wskazują na nagromadzenie się płynów wywołane zastoinową niewydolnością serca. W takich przypadkach dźwięki zwierzęcia mogą być blade lub nawet niebieskawe. Spowodowane jest to słabym krążeniem.

RENTGEN

Zdjęcie rentgenowskie klatki piersiowej jest wartościowym narzędziem w diagnostyce chorób serca. Badanie pozwala na ocenę rozmiaru serca i określenie, czy występuje nagromadzenie płynów wywołane zastoinową niewydolnością serca.

Na zdjęciu RTG, które wykonamy psu cierpiącemu na DCM lub zwyrodnienie zastawki mitralnej, często zobaczymy, że serce lub jego część jest widocznie powiększone. Jednak u kotów z HCM zgrubienie mięśnia sercowego postępuje na ogół z zewnątrz do środka i nie będzie zmieniało widocznego radiologicznie zarysu serca.

Prześwietlenie pomoże nam również zobaczyć płyn zgromadzony w klatce piersiowej. Na zdjęciu płyn jest biały, a płuca znacznie ciemniejsze. Nagromadzenie płynu w płucach (obrzęk płuc) spowodowane przez CHF będzie więc widoczne jako wybielone obszary. Płyn znajdujący się poza płucami (wysięk opłucnowy) pojawi się jako jasne pole wokół płuc i częściowo na nie nachodzące.

ECHO SERCA

Badanie USG serca, czyli echokardiografia, jest najlepszą metodą potwierdzającą ostatecznie diagnozę rodzaju i stopnia zaawansowania choroby serca. Dzięki tej technologii lekarz (najczęściej specjalista kardiologii lub radiologii weterynaryjnej) może zobrazować bicie serca i dokonać pomiarów kluczowych dla określenia sposobów leczenia i rokowania.

ELEKTROKARDIOGRAM

Elektrokardiogram (EKG) jest graficznym zapisem aktywności elektrycznej serca. Każdy go widział; często występuje w serialach i filmach, których akcja toczy się w szpitalach. Elektrody są mocowane do skóry pacjenta, a na podłączonym monitorze można zobaczyć krzywą elektrokardiograficzną w postaci linii rysowanej przez małą, przemieszczającą się w górę i w dół kropkę. Często spotykamy się też z zapisem badania na specjalnym papierze milimetrycznym. EKG stanowi ważne narzędzie oceny rytmu i aktywności elektrycznej serca. Z jego pomocą diagnozowane są przyczyny arytmii.

BADANIA KRWI

W zależności od stopnia zaawansowania choroby serca, nieprawidłowości wskazujące na jej obecność mogą, ale nie muszą być widoczne w podstawowych badaniach krwi. Nawet jeśli wyniki związane z pracą serca są w normie, morfologia jest cennym narzędziem monitorowania ogólnego stanu chorego zwierzęcia, ponieważ niektóre leki nasercowe są dużym obciążeniem dla nerek.

Specyficzne badanie NT-proBNP (peptydu natriuretycznego typu B) może pomóc w ocenie, jak ciężka jest choroba serca twojego zwierzęcia. Test mierzy stężenie hormonu w osoczu, które jest wysokie, gdy włókna mięśnia sercowego są rozciągnięte lub w jakiś inny sposób przeciążone. Badanie NT-proBNP pozwala na określenie rokowań dla zwierzęcia z problemami sercowymi.

LECZENIE KONWENCJONALNE

W przypadku operacji serca u ludzi najczęściej wszczepia się tzw. pomosty naczyniowe (ang. *bypass*), które przywracają ukrwienie mięśnia sercowego po zawale. U zwierząt nie występują ataki serca; poza wszczepianiem rozruszników, praktycznie nie przeprowadza się weterynaryjnych operacji serca. Wykonywane są wprawdzie eksperymentalne zabiegi przeszczepu zastawek mitralnych u psów, ale jeszcze długa droga, zanim ta metoda leczenia zostanie udoskonalona na tyle, by mogła stać się szeroko dostępna.

Choroby serca u zwierząt są leczone na ogół farmakologicznie. Biorąc pod uwagę ich różnorodność oraz ilość możliwych leków, stan twojego zwierzęcia, jeśli tylko to możliwe, powinien ocenić weterynaryjny kardiolog lub specjalista chorób wewnętrznych z doświadczeniem kardiologicznym. Oczywiście lekarz weterynarii ogólnej może leczyć zwierzę z chorobą serca, jednak subtelne niuanse w ustalaniu leczenia i w monitorowaniu całej procedury przez specjalistę mają nieraz duże znaczenie.

W poniższej części opisuję kilka najczęściej stosowanych leków nasercowych. (Pełna lista jest zbyt obszerna, by przedstawić ją w tym rozdziale). Lekarz weterynarii wskaże ci te, które będą najbardziej skuteczne w przypadku twojego psa lub kota, określi ich dawki oraz zaleci właściwy harmonogram badań kontrolnych.

KARDIOMIOPATIA PRZEROSTOWA

- **Beta-blokery:** najnowsze badania pokazują, że leczenie nie wpływa na spowolnienie rozwoju HCM^{6,7}. W ciężkich przypadkach u kotów często stosuje się atenolol (beta-bloker), który teoretycznie może poprawić funkcjonowanie zastawki mitralnej i dzięki temu zwiększyć wydolność serca⁸.

ZATOR SIODŁOWY

W tym przypadku jedynym lekarstwem jest czas. Nie istnieje żadna znana terapia medyczna, która

umożliwiłaby skuteczne rozpuszczenie uformowanego już skrzepu⁹. U niektórych kotów zator zacznie się rozpadać w ciągu 48 do 72 godzin od wystąpienia objawów. Do momentu zniknięcia zakrzepu zwierzę zwykle otrzymuje leki przeciwbólowe.

- **Klopidogrel:** lek ten jest powszechnie stosowany u kotów, u których wcześniej pojawiły się skrzepy, i u takich, które znajdują się w grupie ryzyka ze względu na choroby serca. Lek ma działanie przeciwzakrzepowe, ale nie rozpuści skrzepu, który już się uformował^{10, 11}.

KARDIOMIOPATIA ROZSTRZENIOWA

- **Inhibitory ACE:** leki z tej kategorii mają za zadanie rozszerzanie naczyń krwionośnych i dzięki temu zmniejszanie ciśnienia, któremu musi się przeciwstawić serce. Opóźniają wystąpienie objawów zastoinowej niewydolności serca u psów cierpiących na DCM. Do stosowanych w leczeniu zwierząt inhibitorów ACE należą enalapryl i benazepryl^{12, 13, 14}.
- **Beta-blokery:** korzyści ze stosowania beta-blokerów, takich jak sotalol, u psów bez rozwiniętej CHF są kontrowersyjne. Leki te mogą przeciwdziałać arytmii, ale mogą także obniżyć ciśnienie krwi, a nawet prowadzić do CHF. Decyzja o ich podawaniu powinna być podjęta przez specjalistę kardiologii weterynaryjnej^{15, 16}.
- **Pimobendan:** lek weterynaryjny wzmacniający siłę skurczów serca i rozszerzający naczynia krwionośne. Badania pokazują, że pimobendan przedłuża życie psów z DCM^{17, 18}.

ZWYRODNIENIE ZASTAWKI MITRALNEJ

Z punktu widzenia medycyny konwencjonalnej niewielkie i średnie zwyrodnienia zastawki mitralnej nie wymagają leczenia. Metody leczenia zaawansowanych stadiów choroby są takie same jak w przypadku zastoinowej niewydolności serca.

ARYTMIE

Istnieje tak wiele potencjalnych przyczyn arytmii u psów i kotów, że opisanie wszystkich możliwych leków jest bezcelowe. Leki z takich kategorii, jak blokery kanałów sodowych czy potasowych oraz beta-blokery stosowane są w różnych typach zaburzeń rytmu serca. Lekarz weterynarii zdecyduje, który lek będzie najbardziej odpowiedni do leczenia twojego zwierzęcia.

- **Rozruszniki serca:** zaburzenie w przepływie impulsu elektrycznego wzdłuż serca zwane jest blokiem przewodnictwa przedsionkowo-komorowego. Jeśli zakłócenie to jest poważne, najlepszym rozwiązaniem będzie chirurgiczne wszczęcie rozrusznika serca. Ten mały komputer wysyła regularne impulsy elektryczne, dzięki którym normuje tętno.

ZASTOINOWA NIEWYDOLNOŚĆ SERCA

Celem leczenia CHF jest obniżenie ciśnienia w naczyniach krwionośnych, aby zapobiec przesiąkaniu oraz ułatwić wchłanianie zwrotnego płynu. Niezależnie od tego, czy płyn gromadzi się w płucach (obrzęk płuc), poza płucami (wysięk opłucnowy), czy w jamie brzusznej (wodobrzusze), terapia polega na usunięciu jego nadmiaru tak, by odciążyć mięsień sercowy. Większość stosowanych leków nie oddziałuje bezpośrednio na podstawową przyczynę choroby.

- **Leki moczopędne:** zawierają furosemid oraz spironolakton jako substancje czynne. Stymulują produkcję moczu i dzięki temu obniżają zawartość wody w organizmie. W efekcie zmniejszają ciśnienie wewnątrz naczyń krwionośnych, co umożliwia reabsorpcję płynów nagromadzonych w tkankach^{19, 20}.
- **Inhibitory ACE:** substancje czynne – enalapryl i benazepryl – rozszerzają naczynia krwionośne, dzięki czemu obniża się ciśnienie i powstrzymane jest przesiąkanie płynu przez ich ściany. Dostateczne zmniejszenie ciśnienia umożliwia wchłonięcie zwrotnego płynu i usunięcie go z organizmu przy pomocy środków moczopędnych²¹.

- **Leki inotropowo dodatnie:** leki zawierające digoksynę zwiększają siłę skurczu mięśnia sercowego. Krew pompowana jest bardziej wydajnie, co ogranicza gromadzenie się płynów. Leki inotropowo dodatnie są także stosowane u pacjentów z uszkodzeniami mięśnia sercowego, na przykład u psów cierpiących na DCM²².
- **Pimobendan:** rozpowszechniony pod marką Vetmedin lek jest wyjątkowy, ponieważ działa zarówno jako lek inotropowo dodatni, jak i wazodylator (rozszerza naczynia krwionośne). Pimobendan stosowany jest zarówno u psów, jak i kotów cierpiących na różne choroby serca²³.
- **Blokery kanału wapniowego:** leki zawierające amoldypinę, działają podobnie do inhibitorów ACE. Rozszerzają przede wszystkim tętnice, obniżając ciśnienie krwi i ograniczając gromadzenie się płynów²⁴.

ODŻYWIANIE

W medycynie zachodniej terapia żywieniowa nie jest zasadniczą częścią opieki medycznej przy chorobach serca – zalecenia dietetyczne często nie są w ogóle uwzględniane w konwencjonalnym planie leczenia. Do dyspozycji są diety weterynaryjne dla psów, niskosodowa (by utrzymać właściwe ciśnienie krwi), uzupełnione aminokwasami (L-karnityną i tauryną) oraz przeciwutleniaczami (by wspierać mięsień sercowy). Jak do tej pory, nie wyprodukowano podobnej karmy przeznaczonej dla kotów.

Kiedy pies lub kot z chorobą serca traci masę ciała i masę mięśniową, mówi się o wyniszczeniu sercowym (kacheksji sercowej). Taki stan powiązany jest z obniżeniem jakości życia i skróceniem czasu przeżycia²⁵. Dlatego też należy pamiętać, by podawane choremu zwierzęciu posiłki były smaczne, dobrze przyswajalne i wysokoenergetyczne, co pozwoli utrzymać właściwą wagę ciała i masę mięśniową.

MONITOROWANIE TERAPII

Do monitorowania skuteczności leczenia zwierząt z chorobami serca stosuje się te same badania, które opisałem w części dotyczącej diagnostyki.

- **Rentgen:** monitorowanie rozmiaru serca i obecności (lub braku) płynów wewnątrz i wokół płuc.
- **Echo serca:** obiektywnie ocenia funkcjonowanie serca i postęp choroby.
- **Elektrokardiogram:** EKG dostarcza ważnych informacji dotyczących arytmii.
- **Badania krwi z włączeniem NT-proBNP:** umożliwiają kontrolę ogólnego stanu zdrowia u pacjentów przyjmujących leki nasercowe. Pomagają ocenić funkcjonowanie nerek, które są bardzo obciążone podczas stosowania takich leków, jak inhibitory ACE czy leki moczopędne. Badanie NT-proBNP może dostarczyć danych dotyczących aktualnego stopnia niewydolności mięśnia sercowego.

LECZENIE KOMPLEMENTARNE I ALTERNATYWNE

Istnieje wiele możliwych terapii oferowanych zwierzętom z chorobami serca przez medycynę komplementarną i alternatywną. Żadna nie powinna zastępować zaleconego przez lekarza weterynarii leczenia farmakologicznego. Natomiast większość z nich może być stosowana w połączeniu z konwencjonalnymi lekami nasercowymi.

Najlepiej byłoby rozpocząć terapię, zanim wystąpią pierwsze objawy kliniczne. W przypadku zwierząt z rodzinną historią chorób serca lub predysponowanych genetycznie ze względu na rasę, wczesna suplementacja może opóźnić wystąpienie choroby.

Jednak dla znacznej części chorych zwierząt wczesne leczenie oznacza rozpoczęcie terapii wspierającej dopiero przy pierwszych oznakach problemu – z reguły po wystąpieniu nowego szmeru. Większość szmerów serca słyszalnych w początkowych fazach choroby nie kwalifikuje się do interwencji farmakologicznej, więc to jest

właśnie moment, w którym terapia uzupełniająca może przynieść największą korzyść, potencjalnie opóźniając wystąpienie zastoinowej niewydolności serca.

ODŻYWIANIE

Zapewnienie chorym zwierzętom świeżych i pełnowartościowych posiłków może przynieść wiele korzyści. Choroby serca znacznie obciążają organizm, który zużywa nadmierną ilość energii, by zapewnić odpowiednie funkcjonowanie tego narządu. Niemal każda świeża i pełnowartościowa dieta zapewni lepsze jakościowo, wartościowsze odżywianie niż wysokoprzetworzone karmy.

Karmy przeznaczone dla zwierząt z chorobami serca mają tę zaletę, że są niskosodowe, dzięki czemu nie zatrzymują wody w organizmie. Obciążenie mięśnia sercowego może prowadzić do niedoborów witamin, składników mineralnych, kwasów tłuszczowych omega i aminokwasów. Przeznaczone dla psów i kotów z chorobami serca posiłki, przedstawione w załączniku C, zostały stworzone, by zapewnić optymalne wsparcie żywieniowe dla tych zwierząt. Dodatkowa suplementacja, opisana poniżej, może być zalecana w zależności od rodzaju i stopnia zaawansowania schorzenia.

SUPLEMENTACJA ŻYWIENIOWA I ZIOŁOTERAPIA

Poniżej przedstawię wiele propozycji suplementacji żywieniowej i ziołowej dla zwierząt z chorobami serca. Istnieją produkty wieloskładnikowe, zawierające po kilka z poniższych składników, pamiętaj jednak, że nie każdy suplement z listy będzie odpowiedni dla każdego zwierzęcia. Ważnymi aspektami, na które należy zwrócić uwagę, są rodzaj i stopień zaawansowania choroby serca oraz indywidualne reakcje pacjenta.

Pamiętaj, że choroba serca to poważna sprawa. Nadzór weterynaryjny podczas każdego leczenia (zarówno zachodniego, jak i komplemen-

tarnego) ma wielkie znaczenie dla powodzenia terapii.

• **Pełnowartościowe suplementy diety:** w przypadku zwierząt z chorobami serca priorytetem jest dostarczenie im takich składników odżywczych, które będą wspierać mięsień sercowy oraz cały organizm. Canine Cardiac Support i Feline Cardiac Support marki Standard Process zostały stworzone w tym właśnie celu. Z mojego doświadczenia wynika, że produkty firmy Standard Process są dobrym przykładem suplementów o znikomych lub żadnych skutkach ubocznych*.

U w a g a: Feline Cardiac Support marki Standard Process zawiera głąg, który może powodować problemy u niektórych kotów cierpiących na HCM. Decydując się na podawanie tego suplementu swojemu kotu z HCM, zwróć uwagę na zmiany tętna. Jeśli wzrośnie, zaprzestań stosowania produktu.

- **Witaminy i składniki mineralne:** witaminy B i E oraz pierwiastki, takie jak magnez, potas i selen są niezbędne do zapewnienia prawidłowego funkcjonowania serca. Poszukaj wieloskładnikowych suplementów przeznaczonych dla zwierząt ze schorzeniami serca, ponieważ często zawierają właśnie te substancje.
- **Aminokwasy:** zarówno u kotów, jak i u psów cierpiących na choroby serca suplementacja L-karnityną i tauryną zapewnia dostarczanie niezbędnych dla zdrowia mięśnia sercowego elementów budulcowych^{26, 27}.
- **Olej z ryb:** kwasy tłuszczowe omega są niewyczerpanym źródłem korzyści dla zdrowia organizmu, w tym dla serca. Badania pokazują, że olej z ryb pomaga zachować zdrowe serce i poprawia funkcjonowanie uszkodzonego mięśnia sercowego^{28, 29, 30, 31}.

* W Polsce produkty firmy Standard Process nie są jeszcze dostępne (przyp. kons.).

TERAPIA ZIOŁOWA

Wiele ziół pozytywnie wpływa na funkcjonowanie serca. Poniżej znajduje się lista tych, które mogą być bezpiecznie stosowane u zwierząt; pewne produkty zawierają mieszanki ziołowe. Niemniej jednak wszystkie zioła podawane zwierzętom z chorobami serca powinny być stosowane pod nadzorem lekarza weterynarii^{32, 33}.

- **Głóg:** najbardziej znany ze wszystkich ziół stosowanych w chorobach serca. Kwiaty i owoce głogu przynoszą takie same efekty jak leki farmaceutyczne – rozszerzają naczynia krwionośne, zwiększają kurczliwość mięśnia sercowego i regulują rytm pracy serca³⁴. Działanie rośliny jest łagodniejsze niż farmaceutyków, ale może pomóc zwierzętom, które nie kwalifikują się jeszcze do interwencji lekowej.

Lekarze weterynarii oraz zielarze wyrażają pewną obawę dotyczącą podawania głogu kotom cierpiącym na HCM, ponieważ jego zdolność do wzmacniania siły skurczu serca może pogorszyć stan chorego. Najlepszą radą, jaką można dać opiekunom kotów, to, by postępowali z uwagą. Jeśli tętno u zwierzęcia wzrośnie, trzeba zaprzestać stosowania głogu.

- **Liść mniszka lekarskiego:** zwierzętom cierpiącym na poważne choroby serca lub CHF często pomaga podawanie leków moczopędnych, a mniszek lekarski jest najsilniejszym ziołem o takim działaniu³⁵. Chociaż farmaceutyki działają silniej, to liść mniszka lekarskiego może przynieść korzyści zwierzętom będącym we wczesnych stadiach choroby, zanim pojawi się potrzeba stosowania leków, takich jak np. furosemid.

Uwaga: każdy lek moczopędny obciąża nerki. U chorych zwierząt zaleca się regularne badania nerek.

- **Miłorząb dwukłapowy:** jest powszechnie stosowany u ludzi jako składnik preparatów wspierających pamięć, ale rozszerza także naczynia krwionośne i poprawia krążenie. To sprawia, że jest dobrym ziołem wspierającym pracę serca³⁶.

- **Krwawnik pospolity:** podobnie jak miłorząb, krwawnik rozszerza naczynia krwionośne i poprawia krążenie, co wspomaga pracę serca³⁷.

TRADYCYJNA CHIŃSKA MEDYCYNA WETERYNARYJNA

Akupunktura i terapia ziołowa mogą być dobrymi metodami pomocniczymi w leczeniu chorób serca, mającymi za zadanie poprawiać ogólny stan zdrowia chorych zwierząt. Niektóre zioła mogą wspomagać funkcjonowanie serca i utrzymanie równowagi płynów. Jednakże medycyna chińska nie może być stosowana zamiast leczenia farmaceutycznego, jeśli takie jest zalecane.

ZINTEGROWANY PLAN LECZENIA

Jeśli chodzi o choroby serca, to najważniejsze jest wczesne ich zdiagnozowanie i rozpoczęcie leczenia. Pamiętaj o badaniach kontrolnych w gabinecie weterynaryjnym, które pomogą wykryć pierwsze oznaki szmerów sercowych i nieprawidłowego rytmu pracy serca. Leczenie zastoinowej niewydolności serca lub zatoru siodłowego jest znacznie większym wyzwaniem.

Pamiętaj, że zwierzęta we wczesnych fazach chorób serca mogą wyglądać i zachowywać się normalnie. Podstawowym błędem popełnianym przez opiekunów jest niepodjęcie działania odpowiednio wcześniej. Chociaż nie da się w pełni przewidzieć rozwoju choroby serca danego pacjenta, to rozpoczęcie leczenia weterynaryjnego w połączeniu z opieką komplementarną będzie najlepszą drogą do zapewnienia optymalnych efektów.

DLA ZWIERZĄT BEZ OBJAWÓW ANI SZMERÓW

Właściwe żywienie i terapie komplementarne można stosować, zanim pojawią się pierwsze oznaki problemów, zwłaszcza u zwierząt z rodzinną hi-

storią chorób serca lub u ras predysponowanych genetycznie jak king charles spaniele, bokserzy, dobermanów czy cocker-spaniele.

- Świeża i pełnowartościowa dieta, niekoniecznie przeznaczona specjalnie dla zwierząt z problemami sercowymi.
- Pełnowartościowe suplementy, np. firmy Standard Process.
- Witaminy i składniki mineralne.
- Olej z ryb.

DLA ZWIERZĄT Z CHOROBAMI SERCA WE WCZESNYCH STADIACH

U zwierząt tych mogą występować ciche szmery w sercu lub arytmia. (Każdy nowy szmer lub arytmia powinny być zbadane przez lekarza weterynarii lub, jeśli to możliwe, kardiologa weterynaryjnego). Wczesne stadia chorób serca nie wymagają leczenia farmaceutycznego. Rozpocznij od terapii żywieniowych przedstawionych powyżej, a następnie możesz podjąć dodatkowe, następujące kroki:

- Zanim rozpoczniesz stosowanie farmaceutyków, rozważ suplementy zawierające głóg, mniszek lekarski, miłorząb i krwawnik. Jeśli stosujesz mieszanki suplementów, upewnij się, że nie podajesz podwójnych dawek ziół, takich jak głóg.

Uwaga: stosowanie głogu u kotów z HCM jest kontrowersyjne. Jeśli się na to zdecydujesz, uważnie obserwuj swojego pupila.

- Pomocna może okazać się tradycyjna chińska medycyna weterynaryjna, a w szczególności stosowanie ziół.

DLA ZWIERZĄT ZE ŚREDNIO ZAAWANSOWANYMI I ZAAWANSOWANYMI CHOROBAMI SERCA

Dotyczy to zwierząt z zastoinową niewydolnością serca lub zwierząt w grupie ryzyka. Ich stan wymaga stosowania leków farmaceutycznych w celu utrzymania funkcji serca.

- Rozpocznij dietę i terapię żywieniową, którą omówiliśmy wcześniej – wprowadź posiłki przeznaczone specjalnie dla zwierząt z chorobami serca.
- Stosuj wszystkie leki nasercowe zgodnie z zaleceniami lekarza weterynarii.
- Zachowaj czujność podczas stosowania ziół w połączeniu z lekami farmaceutycznymi, szczególnie w przypadku kotów. Łączona terapia bywa korzystna, ale może być wprowadzana wyłącznie pod kontrolą, najlepiej kardiologa weterynaryjnego.
- Tradycyjna chińska medycyna weterynaryjna, w tym akupunktura czy terapia ziołami, może być pomocna we wspieraniu funkcjonowania serca i ogólnej jakości życia.

POTRAWY DLA KOTÓW

Listę i opis wszystkich suplementów potrzebnych do przygotowania potraw znajdziesz w załączniku D.

OKRES WZROSTU (KOCIĘTA)

U w a g a: posiłki przeznaczone dla kociąt nie powinny być podawane starszym zwierzętom, ponieważ zawierają zbyt duże ilości wapnia i fosforu.

KURCZAK

Ilość: 370 g

Wartość energetyczna: 413 kcal (w całej porcji), 110 kcal/100 g

Wartość odżywcza: białko 19%, tłuszcz 2,61%, błonnik 1%, węglowodany 2,4%, wilgotność 74%

Wszystkie składniki mogą być podane na surowo

280 g piersi z kurczaka bez skóry

45 g wątróbek kurzych

1 szklanka zielonej fasolki szparagowej

1/8 łyżeczki soli morskiej

1/2 łyżeczki tauryny w proszku

1/4 łyżeczki mączki kostnej w proszku

1 tabletkę Kirkland Signature Daily Multi, pokruszona

15 mg cytrynianu cynku

Do garnka włóż kurczaka i dolej tyle wody, by tylko przykryć mięso. Gotuj 15 minut, następnie dodaj wątróbkę i gotuj kolejne 5 minut albo do momentu, aż temperatura wewnątrz mięsa osiągnie 74°C. Kiedy kurczak ostygnie, odsącz wodę i pokrój mięso w kostkę. Bulion zachowaj.

Zagotuj wodę w garnku. Fasolkę pokrój w kostkę i gotuj 3–5 minut albo do momentu, aż będzie miękka. Odcedź.

Ostudź wszystkie gorące składniki do temperatury pokojowej, następnie dokładnie wymieszaj.

Do małej miski wlej 2 łyżki bulionu z gotowania mięsa i rozpuść z nim sól i pozostałe suplementy. Mieszaną równomiernie polej potrawę i dokładnie wymieszaj. Polej niewielką ilością bulionu i podaj.

KURCZAK Z WĄTRÓBKĄ

Ilość: 270 g

Wartość energetyczna: 432 kcal (w całej porcji), 158 kcal/100 g

Wartość odżywcza: białko 17,8%, tłuszcz 7,4%, błonnik 1%, węglowodany 4%, wilgotność 68,6%

Poza płatkami owsianymi, wszystkie składniki mogą być podane na surowo

200 g piersi z kurczaka bez skóry
 1 łyżka wątróbek kurzych
 2½ łyżki płatków owsianych błyskawicznych (5 łyżek po ugotowaniu)
 1 łyżka marchewki
 1 łyżka zielonego groszku
 1 łyżka organicznego oleju rzepakowego
 ⅛ łyżeczki soli jodowanej
 ½ łyżeczki tauryny w proszku
 1 tabletkę Kirkland Signature Daily Multi, pokruszona
 ⅝ łyżeczki mączki kostnej w proszku
 ⅙ łyżeczki chlorku potasu w proszku
 80 mcg jodu (w tabletkach, ekstrakt z alg morskich Kelp)
 15 mg cytrynianu cynku
 175 mg choliny i 300 mcg biotyny

Do garnka włóż kurczaka i dolej tyle wody, by tylko przykryć mięso. Gotuj 15 minut, następnie dodaj wątróbkę i gotuj kolejne 5 minut albo do momentu, aż temperatura wewnątrz mięsa osiągnie 74°C. Kiedy kurczak ostygnie, odsącz wodę i pokrój mięso w kostkę. Bulion zachowaj.

Ugotuj odpowiednią ilość płatków owsianych zgodnie z instrukcją na opakowaniu.

Zagotuj wodę w garnku. Marchew pokrój w kostkę i gotuj 5 minut. Dodaj groszek i gotuj do momentu, aż wszystkie warzywa będą miękkie. Odsącz.

Ostudź wszystkie gorące składniki do temperatury pokojowej, następnie dodaj olej rzepakowy i dokładnie wymieszaj.

Do małej miski wlej 2 łyżki bulionu z gotowania mięsa i rozpuść z nim sól i pozostałe suplementy. Mieszanką równomiernie polej potrawę i dokładnie wymieszaj. Polej niewielką ilością bulionu i podaj.

KOTY DOROSŁE

BIZON (LUB CHUDA WOŁOWINA) Z KASZĄ I MARCHEWKĄ

Ilość: 440 g

Wartość energetyczna: 946 kcal (w całej porcji), 218 kcal/100 g

Wartość odżywcza: białko 13,7%, tłuszcz 13,4%, błonnik 1%, węglowodany 10,5%, wilgotność 60%

Poza kaszą jęczmienną, wszystkie składniki mogą być podane na surowo

230 g mielonego mięsa z bizona (lub chudej wołowiny)
 ⅓ szklanki kaszy jęczmiennej perłowej (1 szklanka po ugotowaniu)
 2 łyżki marchewki
 5 łyżek organicznego oleju rzepakowego
 ¼ łyżeczki chlorku potasu w proszku
 ½ łyżeczki mączki kostnej w proszku

1 tabletkę Kirkland Signature Daily Multi, pokruszona
½ łyżeczki tauryny w proszku
700 mg choliny i 300 mcg biotyny

Podziel mięso i upiecz lub usmaż na średnim ogniu 15 minut albo do momentu, aż zbrązowieje. Zachowaj wytopiony tłuszcz.

Ugotuj odpowiednią ilość kaszy jęczmiennej zgodnie z instrukcją na opakowaniu.

Zagotuj wodę w garnku. Marchew pokrój w kostkę i gotuj 10 minut albo do momentu, aż będzie miękka. Odsącz.

Ostudź wszystkie gorące składniki do temperatury pokojowej, następnie dodaj olej rzepakowy i dokładnie wymieszaj.

Połącz suplementy w małej misce. Mieszaną obsyp równomiernie potrawę i wszystko dokładnie wymieszaj. Podaj.

WOŁOWINA Z BATATAMI

Ilość: 670 g

Wartość energetyczna: 1423 kcal (w całej porcji), 220 kcal/100 g

Wartość odżywcza: białko 19,2%, tłuszcz 12,2%, błonnik <1%, węglowodany 7,2%, wilgotność 59,8%

Poza batatami i ryżem, wszystkie składniki mogą być podane na surowo

2 łyżki batatów
450 g chudej mielonej wołowiny
¼ szklanki brązowego ryżu (1 szklanka po ugotowaniu)
1 łyżka organicznego oleju rzepakowego
1 łyżeczka węglanu wapnia w proszku
1 tabletkę Kirkland Signature Daily Multi, pokruszona
½ łyżeczki tauryny w proszku
400 mcg kwasu foliowego
525 mg choliny
18 mg diglicynianu żelaza
25 mg witaminy B₁ (tiaminy) i 300 mcg biotyny

Rozgrzej piekarnik do 200°C. Bataty obierz i pokrój w kostkę, a następnie piecz je 15 minut albo do momentu, aż będą miękkie. Jeśli chcesz, możesz je rozgnieść.

W międzyczasie podziel mięso i usmaż je na średnim ogniu 15 minut albo do momentu, aż zbrązowieje. Zachowaj wytopiony tłuszcz.

Ugotuj odpowiednią ilość ryżu zgodnie z instrukcją na opakowaniu.

Ostudź wszystkie gorące składniki do temperatury pokojowej, następnie dodaj olej rzepakowy i dokładnie wymieszaj.

Połącz suplementy w małej misce. Mieszaną obsyp równomiernie potrawę i wszystko dokładnie wymieszaj. Podaj.

ZAŁĄCZNIK E

Diety specjalne: dieta eliminacyjna, dieta lekkostrawna i dieta oparta na kleiku ryżowym

DIETA ELIMINACYJNA

Dieta eliminacyjna nazywana jest także dietą wykluczającą, polega na przeprowadzeniu tzw. okresu próbnego, podczas którego karmimy zwierzę bardzo ograniczoną liczbą składników. Najczęściej stosuje się ją w przypadku silnych alergii i przewlekłych schorzeń żołądkowo-jelitowych, jak np. nieswoiste zapalenie jelit. Ma na celu określenie produktów, których brak w diecie spowoduje cofnięcie się niektórych bądź nawet wszystkich objawów chorobowych.

Okres próbny powinniśmy utrzymywać przynajmniej 3–8 tygodni, ponieważ organizm potrzebuje czasu, by oczyścić się z antygenów pokarmowych obecnych w krwi i tkankach. Zwierzę może wtedy jeść wyłącznie produkty dozwolone – nie wolno podawać mu żadnych przekąsek ani przysmaków. Dieta składa się najczęściej z jednego rodzaju białka i jednego źródła węglowodanów, by łatwiej było ustalić niepożądane składniki. Każda odrobina niedozwolonego produktu, zjedzona podczas jej trwania, może wywołać objawy i zakłócić wyniki testów.

JAKIE PRODUKTY STOSOWAĆ W DIECIE ELIMINACYJNEJ

Podczas przeprowadzania diety eliminacyjnej najważniejsze pytanie brzmi: jakie produkty stosować? Należy wybrać źródło białka, które wiąże się z najmniejszym ryzykiem wystąpienia reakcji alergicznych. Najlepiej byłoby wprowadzić takie rodzaje białka i węglowodanów, których twoje zwierzę wcześniej nie spożywało. Rzadko dochodzi do silnych reakcji zapalnych na nowe pożywienie. Alergie i nadwrażliwości pokarmowe zwykle rozwijają się w czasie i są rezultatem ciągłego narażenia układu odpornościowego na dane składniki.

Medycyna konwencjonalna najczęściej poleca w tym przypadku zastosowanie karm weterynaryjnych. Są one stworzone specjalnie do leczenia nadwrażliwości pokarmowych u zwierząt i często zawierają pojedyncze źródła białka i węglowodanów. Można w nich znaleźć składniki rzadko występujące w zwykłych karmach, np. dziczyznę, mięso z królika. Nieraz zawierają także białka hydrolizowane, czyli takie, które zostały „rozerwane” na znacznie mniejsze cząsteczki. Jest prawdopodobne, że układ odpornościowy nie rozpozna wtedy nawet tych bardziej powszechnych białek, np. z kurczaka, i nie odpowie reakcją zapalną.

Wady stosowania karm weterynaryjnych są takie same, jak w przypadku wykorzystywania innych produktów wysokoprzetworzonych. Mogą zawierać powstałe w procesie produkcji prozapalne substancje – oddziałują one silniej na organizm zwierzęcia, u którego procesy zapalne już się toczą. Chociaż diety tego typu bywają skuteczne, to lepszym rozwiązaniem jest przygotowywanie posiłków domowych. Umożliwi to wprowadzenie świeżych produktów i zminimalizuje ryzyko styczości z pleśnią, toksynami i śladowymi ilościami innych białek zawartych w przetworzonych karmach.

JAK PRZEPROWADZIĆ OKRES PRÓBNY

Domowe posiłki podawane podczas okresu próbnego można zaplanować na kilka sposobów. Zbilansowane przepisy dla psów i kotów z alergiami skórnyimi i zaburzeniami żołądkowo-jelitowymi znajdziesz w załączniku C. Jeśli dieta będzie trwała stosunkowo krótko, to nie są one niezbędne. W miarę zdrowy pies lub kot poradzi sobie doskonale, jedząc niezbilansowane posiłki przez 3–8 tygodni. Po zakończeniu diety eliminacyjnej konieczny jest powrót do długoterminowej zrównoważonej diety.

Wszystko, co musisz zrobić, to wybrać źródła białka i węglowodanów, których twoje zwierzę wcześniej nie spożywało, oraz dbać, by posiłki składały się w $\frac{2}{3}$ z białka i w $\frac{1}{3}$ z węglowodanów. W diecie można stosować surową żywność; pamiętaj, by zachować odpowiednie środki ostrożności opisane w części dotyczącej karmienia produktami surowymi (zobacz załącznik C).

Dieta eliminacyjna opiera się na metodzie prób i błędów. Jeśli po 3–8 tygodniach nie zauważysz zmian w objawach chorobowych twojego zwierzęcia, może to być znak, że dolegliwości nie są skutkiem alergii pokarmowej. Możliwe też, że jego organizm reaguje na jeden ze składników, którymi go karmisz. Wybierz inne składniki i na nowo rozpocznij okres próbny.

ZMIANA DIETY PO OKRESIE PRÓBNYM

Jeśli zauważysz u swojego zwierzęcia wyraźną poprawę lub ustąpienie objawów alergii, kolejnym krokiem jest opracowanie długoterminowej, zbilansowanej diety, która pozwoli utrzymać te efekty. Zdecyduj, czy wolisz przygotowywać posiłki w domu, np. na podstawie przepisów zawartych w załączniku C, czy stosować karmy zawierające odpowiednie białka i węglowodany.

Po zakończeniu okresu próbnego powoli wprowadzaj nową dietę (wskazówki znajdziesz w załączniku C). Im świeższe i bardziej pełnowartościowe będą produkty, które wybierzesz, tym lepiej. To, czy posiłki będą surowe czy gotowane, jest mniej istotne i w dużej mierze zależy od preferencji twoich i twojego pupila.

DIETY STOSOWANE W PRZYPADKU OSTRYCH ZABURZEŃ ŻOŁĄDKOWO-JELITOWYCH

U psów i kotów często dochodzi do wymiotów i biegunek wywołanych błędami dietetycznymi. Jeśli nie ma podejrzenia, że zwierzę połknęło jakieś ciało obce, z reguły nie jest potrzebna szczególna pomoc medyczna. W przypadku ostrych wymiotów może jednak dojść do odwodnienia organizmu. Lekarze weterynarii zalecają wtedy najczęściej podawanie zwierzęciu przez kilka dni lekkostrawnych posiłków, które są łatwo przyswajalne i pozwalają układowi pokarmowemu wrócić do zdrowia. Jeśli występuje ostra biegunka, może się okazać, że trzeba będzie karmić zwierzę samym kleikiem ryżowym, ponieważ nawet lekkostrawne pokarmy będą bardzo szybko wydalane z organizmu.

Jeżeli wymioty często nawracają, dobrze jest skonsultować się z lekarzem, który może podać zwierzęciu leki przeciwwymiotne lub zaleci stosowanie płynów chroniących przed odwodnieniem organizmu. Po ustąpieniu objawów stosuj dietę lekkostrawną lub podawaj kleik ryżowy jeszcze przez kilka dni.

STANDARDOWA DIETA LEKKOSTRAWNA

Podawanie łatwo przyswajalnych białek i węglowodanów jest najlepszym sposobem, by pomóc zwierzęciu w przezwyciężeniu krótkotrwałych problemów żołądkowo-jelitowych. Podstawowe składniki w takiej diecie to gotowany kurczak i ryż. Jeśli zwierzę jest uczulone na te produkty, możesz wprowadzić zamienniki.

PRZEPIS

Do 4 szklanek gotującej się wody wsyp 1 szklankę białego ryżu i gotuj tak długo, aż zmieni się w papkę – około 20 minut. Odlej pozostałą wodę i ostudź. Powinieneś otrzymać około 3 szklanek ugotowanego ryżu.

W międzyczasie ugotuj 3 szklanki białego mięsa z kurczaka – około 15 minut albo do momentu, aż temperatura wewnątrz mięsa osiągnie 74°C. Ostudź i pokrój mięso.

Zmieszaj ryż z kurczakiem w proporcji pół na pół.

Przez kilka dni podawaj choremu zwierzęciu ryż z kurczakiem zamiast regularnej karmy. Stosuj tę dietę do momentu, aż biegunka ustąpi. Przez kolejne 2–4 dni powoli zacznij podawać normalne posiłki, ograniczając jednocześnie ilość potrawy lekkostrawnej. Dzięki temu układ pokarmowy będzie miał czas, by się dostosować.

DIETA OPARTA NA KLEIKU RYŻOWYM

W przypadku ostrych dolegliwości żołądkowo-jelitowych bardziej skuteczny niż standardowe potrawy lekkostrawne będzie czasem kleik ryżowy. W krajach rozwijających się jest on stosowany w leczeniu ludzi cierpiących na ostre choroby układu pokarmowego, np. dyzenterię. Białka zawarte w ryżu łagodzą stany zapalne przewodu pokarmowego i wspomagają proces leczenia, a woda zapewnia odpowiednie nawodnienie i stężenie elektrolitów. Choć dieta ta jest najczęściej stosowana w leczeniu psów, można ją wykorzystać także u kotów.

PRZEPIS

Do 4 szklanek gotującej się wody wsyp 1 szklankę białego ryżu i gotuj tak długo, aż zmieni się w papkę – około 20 minut. Odsącz kleik do innego naczynia, ryż ostudź.

Kiedy kleik się schłodzi od razu go podaj. Aby potrawa była smaczniejsza, możesz dodać odrobinę przecierów dla dzieci.

Jeśli zwierzę poczuje się lepiej, zmieszaj ryż z przecierem dla dzieci. Uformuj w kulki i nakarm nimi swojego pupila.

Gdy nastąpi znaczna poprawa samopoczucia zwierzęcia, zacznij dodawać do kulek ryżowych gotowane mięso z kurczaka w proporcji pół na pół.

Przez kilka dni podawaj kleik ryżowy zamiast regularnej karmy. Stosuj go do momentu, aż biegunka ustąpi. Przez kolejne 2–4 dni powoli podawaj normalne jedzenie, ograniczając jednocześnie ilość kleiku. Dzięki temu układ pokarmowy będzie miał czas, by się dostosować.

Bardzo się cieszę, że są lekarze weterynarii o holistycznym podejściu do chorego zwierzęcia, i mam nadzieję, że dzięki tej książce będzie ich więcej. Podzielim przekonanie dr. Richtera co do ogromnego znaczenia diety.

Od lat tłumaczę, że im bardziej naturalne posiłki serwujemy naszym podopiecznym, tym rzadziej musimy umawiać wizytę w gabinecie weterynaryjnym. Zachęcam, by nie tylko lekarze zagłębili się w lekturze *Księgi zdrowia psa i kota*.

DOROTA SUMIŃSKA

Doktor Gary Richter, lekarz weterynarii z wieloletnim doświadczeniem, dzieli się wiedzą o najczęstszych chorobach psów i kotów, proponując praktyczne sposoby rozwiązywania licznych problemów. Jest zwolennikiem zintegrowanej opieki medycznej oraz holistycznego podejścia do pacjenta, które często różni się od konwencjonalnych standardów.

Niejednokrotnie prowokuje, rekomendując mało popularne metody terapeutyczne. Ta przystępnie napisana książka będzie doskonałym przewodnikiem dla właścicieli zwierząt, którzy odnajdą tu wskazówki, jak na co dzień troszczyć się o zdrowie i dobre samopoczucie czworonożnego przyjaciela. Znajdą też podpowiedzi, na co zwrócić uwagę, podejmując decyzje dotyczące postępowania diagnostyczno-leczniczego. Lekarze oraz studenci medycyny weterynaryjnej również zaczerpną z *Księgi zdrowia psa i kota* wiele przydatnych informacji.

LEK. WET. JACEK SZULC

Doktor Gary Richter pomaga właścicielom psów i kotów oddzielić fakty od mitów i odnaleźć drogę w gąszczu różnych metod leczniczych. Rekomenduje te, które naprawdę działają, prezentując wieloaspektowe podejście do utrzymywania i przywracania zdrowia, zwane zintegrowaną opieką medyczną. Wyjaśnia wszystkie opisywane terapie i podaje szczegółowe plany zintegrowanego leczenia powszechnych chorób, takich jak alergie, choroby skóry, cukrzyca, choroby serca czy nowotwory.

Odżywianie jest fundamentem dobrego zdrowia psów i kotów. Doktor Richter porządkuje informacje dotyczące karm dla zwierząt, uczy, jakie produkty komercyjne powinniśmy wybierać i jak przygotowywać posiłki w domu. Tłumaczy także, w jaki sposób żywność i suplementy mogą wpływać na procesy biologiczne, np. na działanie układu odpornościowego.

Doktor GARY RICHTER jest absolwentem Uniwersytetu Florydy, zootechnikiem, lekarzem weterynarii i doktorem nauk weterynaryjnych. Od 2002 roku jest właścicielem i dyrektorem Szpitala Weterynaryjnego Montclair w Oakland w Kalifornii, a w 2009 roku otworzył placówkę pod nazwą Holistyczna Opieka Weterynaryjna.

Doktor Richter i jego dwa szpitale dla zwierząt zdobyły już ponad 30 lokalnych i narodowych nagród, w tym dla: najlepszego szpitala weterynaryjnego, najlepszego lekarza weterynarii, najlepszej lecznicy dla psów oraz najlepszego specjalisty medycyny alternatywnej. W 2013 roku Szpital Weterynaryjny Montclair znalazł się w dziesiątce najlepszych szpitali weterynaryjnych, a rok wcześniej dr Richter został okrzyknięty jednym z dziesięciu najlepszych lekarzy zwierząt w Stanach Zjednoczonych. W 2015 roku Amerykańska Fundacja Medycyny Weterynaryjnej przyznała mu tytuł Ulubionego Weterynarza Ameryki. Więcej informacji na temat pracy Gary'ego oraz zdrowia zwierząt domowych znajdziesz na stronie PetVetExpert.com.

www.galaktyka.com.pl

ISBN: 978-83-7579-671-1

Cena: 69,90 zł (w tym 5% VAT)